

1917

MAI, JUUNI

NR 5 ja 6

KASVATUS JA HARIDUS

KASVATUSTEADLINE KUUKIRI

EESTI NOORESOGU KASVATUSE SELTSI VÄLJAANNE

TOIMETAJA DEETER PÕLD

I AASTAKÄIK

EESTI KIRJASTUSE-ÜHISUSE „POSTIMEHE“ TRÜKK, TARTUS

Kodu raamatukogu

Herbert Juhani p.

Juske

№ .....

Kasvatus ja Haridus

kasvatusteadline kuukiri

I. aastakäik

Mai, Juuni 1917

Nr. 5 ja 6

Villem Reiman †

12. mail 1917.

Eesti rahval on põhjust selle mehe hauda kõige tõsisemas leinas järel vaadata.

Kui venestuse hall meie rahvuseärkamise kevade õied ära võttis, kui orjameelsed paendlased meie rahvale soovitasid ühte sulada suure Vene rahvaga, siis hakkas V. Reiman meie rahva keskel vaikse tööga uut ärkamise aega ette valmistama. Oma kulturiajaloolistes kirjatöödes pani ta meie isad kõnelema omast tööst ja vaevast, kujutas nende väsimata aatemeeste võitlusi, kes püüdsid meie vaimuõösse uut päeva tuua. Reiman lõi sellega meie rahvuslisele tundmusele, mis oli ära kulunud pääliskaudses fraasis ja sõna ning teo lahkuminekus, uued toetuspunktid minevikus ja andis temale usu enesesse, lootuse tuleviku kohta tagasi: ei ole kõik mitte kadunud, kui meie jõuhallikas ei seisa targas väliste olude järel paendumises, vägevate armu otsimises, vaid sisemises kindluses, järelandmata püüdmisses, valjus nõudmises enese vastu. Selles usus kindel olles ei püüdnud Reiman ka ise mitte oma lapsi Eesti rahvusest eemale juhtida võõra rahva rüppe, nagu meie eestvõtjatest paljudgi seda enne teda teinud, vaid pani esimesena Eesti haritlaste hulgas omas kodus Eesti keele valitsemaks; see pidi tema laste vaimuarenemise aluseks saama.

Kui meie rahvas kasvava jõukuse ülevoolul, venestuse mõjul langeva hariduse puudusel ja raske surve läbi sünnitatud aadete vaesusel alkoholi ojadesse ähvardas uppuda, oli Reiman üks esimestest, kes karskuseliikumise meie rahvuslise olemise küsimusega ühendas ja tulisel sõnal üleskutsus joovastavate jookide vastu võitlema. Ta sai enam kui aastakümneks Eesti karskuseliikumise sütitajaks hingeks. Kõnedes ja kirjutustes, oma karske eeskujuga kuulutas ta: ei tohi ühtegi jõu natukest, mis ülesehitavaks tööks võib kasutada, raisata, veel enam kurjasti tarvitada rahva elujõu hävitamiseks ja tulevate põlvete mürgitamiseks alkoholiuimastuses. Karske enesepiiramine on püha kohus tuleviku vastu.

Ja kui valitsuse abirahade meelitusel kodumaa vallad venestuse sihtidel asutatavate ministeriumikoolide kasuks valmis olid oma määrata olevaid, olgugi puudulikka koole käest andma, siis astus Reiman julgel sõnal selle vastu välja. Ta tunnistas, et rahvakeel ainukene rahvakooli alus on, ta näitas missugused hädaohud meie rahvale muidu meeldiva ministeriumikooli katse all peituvad. Arusaadav, et V. Reiman, niipea kui 1906. aastal võimalikuks sai emakeelseid erakoolisid käima panna, kõige jõuga nende edendamiseks kaasa hakkas töötama Viljandi hariduseseltsi tütarlaste progümnasimi asutades, hariduseseltside aastaraamatut toimetades, haridusepäevade tööst osavõttes, ajalehe artiklites küsimusi valgustades jne.

Ei ole ala, mis meie rahvuslise iseolemise kaitsemiseks tähtis, kus Reiman oma tulega ja kõlblise selgusega ei oleks äratavalt, puhastavalt mõjunud. Meie ühistegevus, põllu- ja käsitöö ulatas tema vaateringi, niisama kui puhtvaimilised küsimused. Kui ka V. Reiman ajaloolise materialismi kindel vastane oli, kes tunnistas, et majanduslised tegurid kulturi protsessis mitte ainumõõduandvad ei ole, et inimene päale leiva ka midagi kõrgemat tarvitab, ja aated ning ideed ajalookäiku juhivad, siis tundis tema täiel mõõdul, kui tähtis meie rahvuslise olemise seisukohalt majandusline iseseisvus ja omal jalgel seismine on. Ta nõudis ainult ka siin aatelikkust kitsa kasu asemel, tõsist asjatundmist pääliskaudse ja iseenesega rahuloleva pooliku teadmise kohal.

V. Reiman oli meile Jumalast võitnud prohvet, ärataja, kihutaja, puhastaja, selgitaja, täis püha tõetuld ja ennastsalgavat armastust. Mis ta meile olnud ja annud, tema elu ja töö on seevõrra tulevikku ulatava tähendusega, et meie teda kahtlemata nende väheste meeste hulka peame arvama, kes meie kalevide kodu hoonet põhisammastena kannavad ja kellest meie järeltulevad põlved ammutavad vaimustust, aateid ja tehimu.

Koolikorralduse üleüldised põhjused ja koolivõrk.

(Kõne I-sel Eesti Rahvahariduse kongressil, 7.—9. apr., Tartus).

K. Viljak.

Ometi ükskord on aeg kätte jõudnud, kus see luupainaja, mis meid siiani rõhus, mis meie hinge ähvardas kinni mätta, see isevalitsuse vägivalla võim, see hirmuvalitsuse terve kord ja süsteem oma agentidega, provokatoritega ja spionidega omalt aujärjelt, kuhu teda pääsjalikult just

rahvamassede harimatus ja vaimupimedus oli lasknud ronida, kõige oma kupatusega ja hapatusega vägeva ja võimsa revolutsiooni läbi maha on tõugatud ja porisse tallatud, nii kuidas ta seda väärt oli! Vana valitsusekord on rusuks langenud, ei ole ühtegi ausalt mõtlevat inimest, kes langenule minutiliigi kaastundmust tahaks avaldada! See, mis tulema pidi, see tuli, on juba tulnud! —

Rõõmuga näeb iga tõsine riigikodanik, kuidas valitsuse ja omavalitsuse hoonetes aknad lahti tehakse, et seda läpaskanud atmosfääri värskema ja puhtama vastu ümber vahetada, et tuulutada, kus tuulutada vaja. Missugune õnnistatud silmapilk on see aeg Venemaa rahvaste elus, missuguseid lootusrikkaid perspektiive avavad meie silmade ees läbielatud minutid! Õnnistatud olgu Sa, Suur Vene Revolutsion!

Meie elame ühel kardetavamal ühtlasi ka ühel huvitavamal, kõigepäält aga ühel kohustusrikkamal ajajärgul. Seda suurt kohustust, mis käesolev aeg ja meie rahva tulevik meile tahes ehk tahtmata pääle pannud tõsiselt ära tundes, olemegi meie kaugeilt kodumaa nurkadelt siia kokku kogunud, et ühisel nõul ja jõul aru pidada, mis meil kui kooliõpetajatel teha tuleb, et pärastised põlvned meie pääle kohut ei mõistaks, et meie silmapilgu tõsidust mitte ei ole osanud õieti hinnata, et meie mitte rauda ei ole tagunud, niikaua kui ta veel kuum oli.

Milleks oleme meie siis siia kokku kogunud? Et aru pidada, kus tuulutada tuleb? Liiga vähe oleks see, liiga naivne oleks see, liiga tühine oleks see selle kõrval, mis meie praegusel ajal ära tegema peame, kus kõik rahvad meie ümber kibedasti juba töö on, et oma tulevikuhoonete kindlamat põhja rajada. Ei mitte tuulutamise üle, — juba eila käis meie saatkond selle asja pärast kuratori juures ja täna saame varsti selle tagajärgede üle lähemalt kuulda, — vaid selle üle oleme kokku tulnud aru pidama, kus koht ja kui suured tulevad need uued aknad meie haridusehooesse raiuda ning missugused peavad nad olema, et valgus ja värsk õhk võimsalt võiks sisse tungida. Neid põhjuseid revideerima, mille järele meie siiani rahvahariduse alal oleme töötanud, neid sihtisid üles seadma, mille poole meie töö ja tegevus sellel nii tähtsal alal juhitud peab olema, neid juhtnõure väljatöötama, mille järele meie oma praeguseid kooliolusid käesoleval momendil korraldama peame, — seks oleme kokku kutsutud, seks oleme kokku tulnud. Maa nõuab seda meie käest, kui eriteadlaste käest rahvahariduse alal.

Üheks põnevamaks küsimuseks üleüldise koolikorralduse juures on n. n. koolitüüpuste küsimus. Ennast selles küsimuses mitte küllalt asjatundjaks pidades, tahan ma omas

kõnes ainult ettepanekutega esineda, mis läbirääkimisteks materjali annaks, et meie siis pärast vaielusi selgeks saaks, mis meie, kui kooliõpetajad, selles küsimuses öelda teame, öelda tohime ja ütlemä peame.

Minu ettekanné koolide tüüpuste küsimuse kohta langeb kolme osasse: 1) mis peame meie selles küsimuses juba oma lähema tuleviku idealiks tunnistama, 2) mis peame juba nüüd sellest teoks katsuma teha ja 3) kuidas seda läbi viia. Enne aga tunnen ma ennast kohustatud olevat selgitama neid põhiväiteid, mille pääle minu kavatsus üles on ehitatud.

Meie tahame oma kooliasjade korraldamisele asuda.

Selle korralduse algatust oma pääle võtma oleme meie oma rahva ees ja oma rahva pärast kõlbliselt kohustatud. Sest kui esimeses rinnas mitte meie seda ei tee, kes peaks seda siis tegema? Eks ole ju meil otsekohene ülesanne oma rahva kulturi tasapinda võimalikult kõrgele tõsta? Seda peame meie juba hädapärast tegema, kui meie veel siia Läänemere kallastele kui iseolev rahvas elama tahame jääda, — muidu oleme meie — morituri, kadumisele pühendatud rahvas, kelle surmaaktile väga hästi tuttav sakslane lääne poolt, pääletükkiv lätlane lõuna poolt ning nüüd nii huvitavalt liikmeid sirutav venelane hommiku poolt alla kirjutavad. Et aga seda kulturi tasapinda tõsta, tulevad kõik teed läbi kaaluda ning siis kõik jõud tööle panna, et kõik võimalused ära saaks tarvitatud. See kõik on selge. Kuid veel selgem on see, et tervel sel kavatsetaval korraldusel ainult siis eluvõimu võib olla, et terve see korraldus ainult siis terves omas ulatuses ja väärtuslistes piirides läbi võib viidud saada, kui meie poliitiliselt omad käed vabaks saame, kui meie edenemise vankrile enam keegi kaikkaid rataste vahele ei julge ega ei saa pilduda, nagu seda siinamaani, „päris päisi päeva ajal“ teha juleti ja saadi ja tehti. Esimeses rinnas olgu seepärast poliitiline võitlus meie rahva vaba enesemääramise õiguse eest. Muidu on kõik meie kavatsused liiva pääle, õigem tuule pääle ehitatud. Seks tuleb just kooliõpetajatel praegust silmapilku meeles pidades 1) niisuguste poliitiliste parteide liikmeteks astuda, mille lipukirjaks on Vene-maal demokratilist-föderativlist vabariiki maksma panna, 2) oma ümbruskonnas selle idee selgitamiseks igapidi kõnede ja seletuste läbi kaasa aidata, et selle mõttele rohkem ja rohkem tõsiseid poolehoidjaid võita. Ainult võitluses omandad sa oma õiguse — see algtõde olgu ka meie lipukiri. Ma olen selle küsimuse juures sellepärast peatama jäänud, et ma teda, s. o. poliitilist võitlust vaba enesemääramise eest, just meie rahvahariduse korralduse pärast kõige tähtsamaks, kõige olulisemaks teguriks pean. Nii siis, enne kui meie oma asju põhjalikult võime korraldada, nii kuidas

meie seda tahame, peame enne endale poliitilise vabaduse ja iseseisvuse kätte võitlema, — ja, austatud ametivennad, kätte võitlema, sest ärge arvake ja ärge jääge selle päale lootma, et seda meile kõik „armust antakse“. Meil peaks häbi olema üleüldse armu pärast midagi vastu võtta, ilma et meil see tõsine, sügav tunne rinnus oleks, et meie seda ka ära oleme teeninud!

Koolide korraldus sündigu täieliselt demokratistel alustel. Sellepärast olgu meie esimine nõudmine: kool olgu kõigile kättesaadav, kõigile, kes üleüldse haridust vastu võtta võivad. Kõige suuremaks takistuseks selle eesmärgi kättesaamiseks tuleb küll suurema hulga varanduslist kehvast pidada. Kõigepäält peab siin seltskond oma korraldustega appi tulema, et ükski kõlbulik rahvaliige just varanduslise vaesuse pärast kohasest haridusest ilma ei tarvitseks jääda. Sellepärast peab kool kõigepäält kõigile maksuta olema, alamast kuni ülemast astmest saadik. Meil esiotsa nimelt esimesel astmel — alguskoolis. Ka õperaamatud ja õpeabinõud peavad edaspidi priid olema, vaesematele lastele tulevad tarbekorral jalanõud ja riided muretseda, kui nimelt nende puudus takistajaks saab koolis käia, nii et ükski öelda ei tohiks: ma'p saa vaesuse pärast mitte selle ehk teise hariduse osaliseks. Igal selleks kõlbulikul rahvaliikmel peab mitte üksnes õigus, vaid ka võimalus olema hariduse-redelil nii kõrgele üles ronida, kui ta pää kannab, s. o. kui kaugele ta vaimuanded ulatavad. Ainult siis saab vaimuannetele väljapääsemise tee vabaks, rahva paremad pojad ja tütreid võivad endale õige ja kohase tee leida, et siis omakorda üleüldise kulturi tasapinna tõstmiseks tagajärjerikkamalt kaasa aidata. Niihästi, kui paberitele, mis tervesse rahvasse puutuvad, üks eesõigustega soomustatud idiot alla ei tohi kirjutada, nii ei tohi ka talent küla vahel lõõtspilli karjutades nähruda. Ei tarvitse siin vastuvaidluseks sugugi Lomonossovit näituseks ette tuua. Ma usun, et tuhanded Lomonossovid, võimaluste puudumise nõiarisingist piiratud, kaduma on läinud. Et kool kõigile kättesaadav oleks, tuleb aga teiseks ka kooli ühtlus-printsip maksma panna, see põhjusemõte, mis väljamaal ikka ja ikka enam võidule pääseb, mis nii paljudes maades juba võidule ongi pääsenud. See põhjusemõte seisab nimelt selles, et 1) algharidus igal pool üks ja seesama olgu, nõnda et erine mine alles siis algaks, kui õpilasel juba kindel üleüldine algharidus käes on, et 2) üleüldise hariduse andjad koolid võimalikult ühtlase süsteemi järel oleks loodud, nõnda et üleminek ühest tüüpusest teisse teatud kontsentrite järel võimalikult kergendatud oleks (eksamid ainult lahkuminevais õpeainetes), ja et 3) üleüldine haridus teatud kontsentritesse oleks jaotatud ning et

õpilane ühe kontsentri lõpetamise järele otsekohe ülemasse võiks pääseda. Kas neid kontsentre 2 või 3 peab olema, seda seletab lähem tulevik. Minu isiklise arvamise järele peaks üleüldine haridus 3 kontsentri jagunema: algharidus, kõrgem algharidus ja keskharidus. Alles kaugemas tulevikus näen ma võimaliku olevat 2 kontsentri läbi viia: algharidus ja keskharidus. Loodame selle põhjusemõtte üle lähemal ajal pikemat tööd mõne eriteadlase poolt, põhjusemõtte üle, mis Vene keeles sõnadega „принципъ единой школы“ ära tähendakse. Päävaev selle põhjusemõtte läbi viimise asjus langeb muidugi tulevaste õpekavade kokkuseadajate päale.

Demokratiline kool peab ühtlasi ka rahvusline kool olema, sest selge on ju, et üksigi inimene kusagil nii hästi edeneda ei saa, kui oma rahvuse raamides. Selle põhjusemõtte loogiline järeldus on see, et ainukeseks õigustatud õpekeeleks emakeel tuleb tunnistada. Iseenesest mõista ei sisalda rahvus eneses mingit lõpulikku sihti, vaid tema on kui abinõu, päälegi üks parematest abinõudest kõrgema sihi, — puhta inimsuse ideali kättesaamiseks. Meie haridusepüüete ja kasvatusesihtide äramäärajaks olgu ikkagi lipukiri: inimene — kodanik — eestlane.

Ühiskooli, s. o. poiss- ja tütarlastele ühise kooli kohta sõna võttes, võiksin vast niipalju öelda, et selle küsimuse otsustamine alguskooli kohta ainult jaatavas mõttes võimalik on. Seda juba esiteks lihtsalt majandusliste põhjuste pärast ja teiseks sellepärast, et õppimises edasijõudmine sellel astmel sugugi soost ei olene. Missugust seisukohta aga ses küsimuses kõrgema algkooli ja keskkooli kohta võtta, selle kohta peab meile küll pääasjalikult katseline pädagogika (experimental-pädagogika) vastust andma. Sellepärast jääme ses küsimuses temalt viimast sõna ootama. Niipalju võiks aga veel tähendada, et seda küsimust kõige vähemalt 14-ne aasta vanaduseni ühiskooli kasuks otsustatuks võib lugeda.

Kuid veel on üks nõue, mida demokratiline kool peab täitma ja mis meil sellepärast rahvahariduse korralduse juures silmas tuleb pidada. See on nimelt nõue, et kool ilmalik olgu, nii nagu ta seda Prantsusemaal, Amerikas ehk kõige vähemalt Helveetsias on. Kool peab kiriku ainuvalitsuse võimu alt päästetama. Tegelikult oli ju õieti õpetajatel ja preestritel kõigepäält meie maal asuvate alguskoolide ja kihelkonna koolide töö ja tegevuse ning vaimu hindamise kohta see viimane sõna öelda. Paljud koolid maal ei ole ju inspektori-herrat tihemini, kui 2—3 aasta järele kord näha saanud (mis nähtus nüüd küll nii mõnelgi korral just õndsaks tuleb kiita). Missuguse suure õhinaga valmistavad meie ev.-lutheri usu valla- ja kihelkonnakoolid kevadise õpetaja „kooli-katsumise“ vastu! Selge on, et just need

koolid omale mingi kiriklise värvi on omandanud. Kuidas sellepolest gr.-õigeusu koolidega lugu on, et tea mina lähemalt öelda, usun aga, et sääl asi sugugi parem ei või olla. Nii on siis meie rahvakool ühelt poolt kirikluse, teiselt poolt jälle pimedade venestamise politika teenistuses seisma pidanud. Kool aga kui kool, kui hariduse andja ja laiali laotaja, ei tohi mitte ususektide tallermaa olla, nii nagu ta ka mitte poliitiliste parteide lahinguväli ei või olla. Usk peab ometi kord üksikute inimeste südametunnistuse asjaks tunnistatama, millel mitte kooliga tegemist ei tohi olla. Ma ei kõnele siin mitte usust, kui iseenesest nii väga tähtsast faktorist inimese edenemise juures, ilma milleta tõsine, kõikkülgne edenemine üleüldse vast mitte võimalik ei ole — ei, mitte usu, religioni, vaid selle nüüdsekujulise usuõpetuse tuupimise vastu koolides avaldan ma protesti, ja seda meie südametunnistuse vabaduse nimel. Oleks kord juba aeg, seda paistet meie kulturi elus, — sest teisiti ei saa ma seda südametunnistuse vägistust nimetada, — meie koolist välja opereerida! Südametunnistuse vabadus pannakse vist ikka ka kooliõpetajate kohta maksma, nõnda et neid mitte sundida ei saa seda seesugusel viisil õpetama, millega nende parem tõetundmine mitte kokku ei käi.

Ehk mis mõeldakse meil siis südametunnistuse vabaduse all? Tervitame rõõmuga neid üksikuid häáli, kes just meie vaimulikkude laagrist avalikult tunnistama on pidanud, et meie kodumaa kirikline elu uuendamist nõuab. Tahame loota, et need uuendused, nüüdsel ülemineku ajal, ka usuõpetuse küsimuse kohta koolides mitte silmi kinni pigistades mööda ei lähe. Suur Vene revolutsion on juba ligi 1¹/₂ kuud vana, kuid meie vaimulikkude pool ei taheta nähtavasti mitte sellega rehkendada, et ka kiriku surnuluudesse eluõhku sisse tuleb puhuda. Caveant consules!

Ma olen viimase küsimuse juures sellepärast pisut peatama jäänud, et koolide ilmalikuks muutmise korral, — ja see peaks üks meie nõudmiste programmi pääpunktidest olema, — palju takistusi koolide ühendamise teelt ära oleks veeretatud, mis ju meie reformide läbiviimist nii suurelt kergitaks.

Ma võtan oma senised mõtted järgmiselt kokku.

„Ainult poliitilise iseseisvuse maksmapanemise puhul saame omi asju õieti korraldada. See suur eesmärk teeb meile kohuseks organiseeritud parteide abil demokraatiliseföderatiivse vabariigi maksmapanemise eest Venemaal viibimata võitlusesse astuda, et föderalistide ehk nende poolehoidjate enamus kokkukutsutavas Asutavas Kogus kindlustatud oleks. Rahyahariduse korraldus, mille juures meil kui eri-

asjatundjatel oma sõna tuleb öelda, peab laialistel demokratistidel alustel sündima. Need alused võiksid järgmistesse punktidesse kokku võetud saada: 1) kool olgu kõigil astmetel igale rahvaliikmele kättesaadav, sellepärast maksuta, ühtluse põhjusmõttel ülesehitatud kõikseisusline, ilma mingi kitsendusega usu ehk rahvuse alt, 2) kool olgu natsionalne, 3) kool olgu ilmalik.

Eespool nimetatuid nõudmisi silmas pidades tuleb küsida, missugused koolitüüpid saavad siis meie juures üldise hariduse kui ka eriteaduse edendamise seisukohalt vaadates eluõiguslisteks tüüpideks tunnistatud? Kõigepäält tahaksin ma aga tähendada, et koolitüüpid mitte igavesed ei või olla, vaid et nad nagu kõik muudgi, aja ja olukorra nõuete kohaselt muutuvad ja muutuma peavad. Meie hool peab aga olema, selle järele vaadata, et meie kavatsused koolitüüpuste alal neis tüüpustes eneses peituvaid muutumise võimalusi kunstlikult ei takistaks, et meie tüüpid looks, mis küllalt paenduvad oleks aja ja olukorra nõuete kohaselt muutuma. Lõpulikult peab ju meie kohalik omavalitsus, meie „Asutav Kogu“, see press olema, kus ka koolidele kohalikka olusid ja tarvidusi silmas pidades teatud vormid määratakse. Meie lähemaks ülesandeks on neile tulevastele omavalitsuse üksustele ainult andmeid, projekte, faktilist materjali muretseda ja vast ainult sihtide selgitamise juures abiks olla. Selge on, et meie oma koolikorralduse asja käsile võttes alt poolt ülespoole peame hakkama ehitama; sellepärast määrame kõige enne selle alg tüüpuse piirjooned selgelt ära. Juba ammust ajast saadik on Venemaa semstvodes võitlus 4-klassilise alguskooli pärast käimas, paljudes kohtades on see juba teoks tehtud, isegi meie kodumaal üksikutes kohtades. See võitlus on tingitud pääasjalikult just rahvahariduse üldise tasapinna tõstmise hädapärasest vajadusest ja selletüüpulise kooli võrdlemisi kõige kergemast teostamise võimalusest. Selle 4-klassilisele alguskoolile peab ka meil 3-aastase kursusega vallakool maad andma. See on esimene samm meie rahvahariduse tõstmiseks, nimelt esimene võimalik samm. Ma ei saa salata, et kuueaastase kursusega rahvakoolide poolehoidjatel palju mõjuvaid põhjusi on ette tuua, mis selletüüpulise kooli kasuks kaaluvalt kõneleda võivad (Täh. 6-aastase kursusega kool oleks 2-te kontsentri jagatud, ä 3 aastat. Mõlemate kontsentrite läbivõtmine kõigile sunduslik). Kuid ei saa salata, et selle 2-he kontsentriga 6-aastase rahvakooli maksmapanemisel meie juures möödapääsemata tegelikud raskused ees on:

1) meie rahva majandusline seisukord on niipalju kõigutatud, et lootust ei ole isegi kõige lähemas tulevikus 6-aastalist koolisundust teostada; jääks järele ainult

1-ne kontsentr sunduslikuks tunnistada, — siis aga ei võiks meie rahvahariduse tasapinna tõstmisest, mida aga ju nii hädapärast vaja, juttugi olla, olgugi et õpekeel emakeel oleks.

2) Üleüldine kooliõpetajate puudus ja kõlblikkude kooliõpetajate puudus iseäranis. (Seesugune nähtus aga, et ühel kooliõpetajal 3 jagu korraga käes on õpetada, tuleb otsekohe kaotada, — 2 jaoga töötamine aga esialgselt „möödapääsemata pahaks“ tunnistada. Normalseks klassiks tuleb klass tunnistada, kus maximum 40 last ühe kooliõpetaja juhatusel töötavad.)

3) Praegused maksvad koolide tüüpused, — sest selge on, et n. n. 6-aastase kursusega rahvakooli maksmapanemise puhul terve meie kooli süsteem põhjalikult uuesti organiseerida tuleb, mis aga praktiliselt läbi viia võimata.

4) Kooliruumide puudus.

5) järgmine põhjusemõte: 6-aastase koolisundusegi läbi viimine ei või meid (piiriäärsete rahvaste olemasolemise küsimuse seisukohalt vaadates) rahuldada. Lähemas tulevikus tuleb juba selgeks teha, kas palju veel takistusi ees on, et 8-aastalist koolisundust maksta panna, sest minu arvates võib ainult 8-aastaline kool meie tulevasele kodanikule, kui rahva- ja seltskonnaliikmele tarvismineva hariduse minimumi anda. See 8-aastase kursusega rahvakool jaguneb loomulikult kalite kontsentr, à 4 aastat. See peaks meile kättesaadavaks sihiks tunnistatama. 6-aastase kursusega rahvakool oleks aga takistuseks selle sihi kättesaamiseks. Kõike eelnimetatud põhjusi silmas pidades pean ma 4-aastase kursusega rahvakooli, kui alghariduse 1-se kontsentr andjat, kõige loomulikumaks tüüpuseks nimetama. Meie nõudmised selle tüüpuse kohta oleksid järgmised. 1) Selle tüüpulise kooli maksmapanemine tuleb praegusel ajal tingimata tarvilikuks ja, võib olla, ainuüksi võimalikuks tunnistada. 2) Selle kooli kursus vältab, nagu öeldud, 4 aastat, nii siis on ta 4-klassiline. 3) Seda kooli võiks alguskooliks nimetada. 4) Sinna võetakse 8 a. lapsi vastu, erakordistel juhtumistel ka 7 ja 9 aastaseid. 5) Sellel koolil ei tohi mingisuguseid elukutse ega kasutoova ameti kätteõppimise sihta olla, — nii siis ei mingisuguseid professionalseid ega utilitarseid sihta. 6) See kool peab inimesele esimese üldise hariduse kontsentr kätte soetama, sellepärast peab tema õpekava ümarguselt ära lõpetatud olema. 7) Selle kooli kursuse läbivõtmine on igale rahvaliikmele sunduslik, väljaarvatud need, kes mingisugusel teisel viisil sedasama haridust saada võivad. 8) Selles koolis õpivad lapsed mõlemast soost koos. 9) Selles koolis õpetavad esiotsa 2 kooliõpetajat; kummagil on 2 jagu. Kus vähegi võimalik, olgu igal klassil oma kooliõpetaja. 10) Selles koolis tuleb õpetamise viisis

n. n. klassi-süsteem maksma panna, nii siis mitte n. n. õpeainete süstem (предметная система), vaid n. n. klassi-süsteem (классная система преподавания), kus kooliõpetaja omas klassis kõik õpetunnid annab ja järgmisel aastal oma tööd nendesamade õpilastega jätkab. 11) Ettevalmistajateks sellele koolile võivad lasteaiad, rändavad kooliõpetajad ehk kodune kasvatus olla. Sellesse kooli võivad aga ka need astuda, kes mingit eelharidust teatud põhjustel ei ole saanud.

Üleüldise hariduse järgmise kontsentrini annavad n. n. kõrgemad algkoolid, mis alghariduse II-se ehk ülema-järgu andmise oma eeskavasse võtavad. Alghariduse II-sele järgule vastavad ligikaudu praegu: 1) kõrgem algkool, progümnaasium, gümnaasiumi ja kommertskooli 4 alamklassi, 2) mitnesugused alamklassid kutsekoolid (kaubanduse kool, käsitöö-kool jne.) Tuleb aga küsida, kas tõesti palju vaeva peaks sünnitama meie praeguseid n. n. kõrgemat algkooli, progümnaasiumi ja gümnaasiumi 4 alamklassi üheks tüüpuseks kokku sulatada, üheks „kõrgemaks algkooliks“, mille kursus lõpetajale üleüldise hariduse teise kontsentrini annaks? Siis oleks üleüldise alghariduse andjateks 2 kooli: 1) 4-ja aastane alguskool ja 2) 4-ja aastane kõrgem algkool. Tulevastel põlvadel oleks siis kergem ka kõrgema algkooli kursuse läbivõtmist kõigile sunduslikuks teha.

Selle tulevase „kõrgema algkooli“ piirjoonte kindlaks määramisel tuleb aga kahte asja silmas pidada. Meie kehvus ja häda ei lase meid mitte võimalikuks teha praegustest olemasolevatest koolitüüpustest lahti öelda ja uusi luua, vaid meie oleme sunnitud tüüpuste reformeerimisele asuma, nii siis olevaid tüüpe kasulikult ära tarvitama. Käesolevas küsimuses ei saa meie mingit revolutsiooni läbi viia, küll aga evolutsiooni. Sellepärast tuleb kõigepealt praeguse kõrgema algkooli ja progümnaasiumi ühtesulatamise küsimust päevakorraile võtta. Seda esiteks. Teiseks tuleb aga side kõrgema algkooli ja praeguste kihelkonna-koolide ja ministeriumi koolide vahel alale jätta. Selles sihis tuleb üleüldisharidusliste II. järgu koolide (kõrgem algkool) ja kutsekoolide 2 esimese õpeaasta eeskava üleüldishariduslistes õpeainetes niipalju ühel pinnal hoida, kui palju see võimalik, et õpekava ümarikkus selle all mitte ei kannataks. Muidugi tuleb siis ka kihelkonna- ja ministeriumi koolide eeskava sellekohaselt reformeerida.

Nende koolide õpekava vastaks siis võimalikult ligikaudu tulevaste kõrgemate algkoolide 2-he esimese õpeaasta eeskavale. Seeläbi saaks meie maal asuvate kihelk. ja min. koolide lõpetajatele võimalikuks tehtud kergema vaevaga (eksamiga ainult mõnes lahkuminevas õpeaines) kõrgema algkooli 3-sse klassi edasi pääseda. Jõudumööda tuleb ka

siis maal kõrgemaid algkooli avada, milleks aga meie praegused kihelkonnakoolid teed peavad tegema. Nii ei oleks siis ka vast see aeg enam kaugete mägede taga, kus meie ühest kõrgemast algkoolist võiksim kõneleda, mille kursus kõigile sunduslik. Kõrgema algkooli lõpetajatel on õigus otsekohe keskkooli pääseda, mis minu ettekujutustes siis ainult kolme klassiline võib olla, et õpilastele juba 19. aastast ülikoolidesse ja institutidesse sisseastumist võimalikuks teha. Keskkool annaks täielise n. n. keskhariduse. Keskkoolideks tuleb ka kommertskoole, kõrgemaid tehnika-kooli ja kooliõpetajate seminare tunnistada. Opeaeg neis koolides peab aga tingimata 4 aastane olema, sest muidu ei suudavad kuidagi keskkoolile vastavat üldilist haridust anda. Lahkuminevad eriõpeained tulevad pääsjalikult viimasesse klassi kontsentreerida, nii et ka nende koolide kasvandikkudel võimalik oleks vastavasse kõrgemasse eriõpeasutusesse juba 19-aastaselt pääseda. Et kutsekoolidest ja keskkooli korraldusest kongressi päevakorra järele eraldi kõneldakse, siis ei hakka ma siin enam pikemalt neist sõna võtma.

Keskkoolidega lõpeks siis õieti koolid ja siit päale algaks siis n. n. kõrgemad õpeasutused.

Nii langeks siis kõik tüüpused, millest eespool kõne oli, 4-ja järku: 1) 4-aastase kursusega alguskoolid, kus ühtluse printsiip (принципъ единой школы, Prinzip der Einheitsschule) terves tema ulatuses läbi oleks viidud. 2) kõrgemad algkoolid ja alamad kutsekoolid 4-aastase kursusega; 3) 3-aastase kursusega üldisharidusline keskkool (gümnasium, realkool, realgümnasium) ja 4-aastase kursusega kesk-professionalkoolid ja 4) kõrgemad õpeasutused.

See oleks siis kavatsus, mille järele meie rahvahariduse korraldamise juures võiksim käia, niipalju kui olud seda lubavad.

Oma mõtete selgitamiseks olen ma järgmisel leheküljel oleva tabeli kokku seadnud:

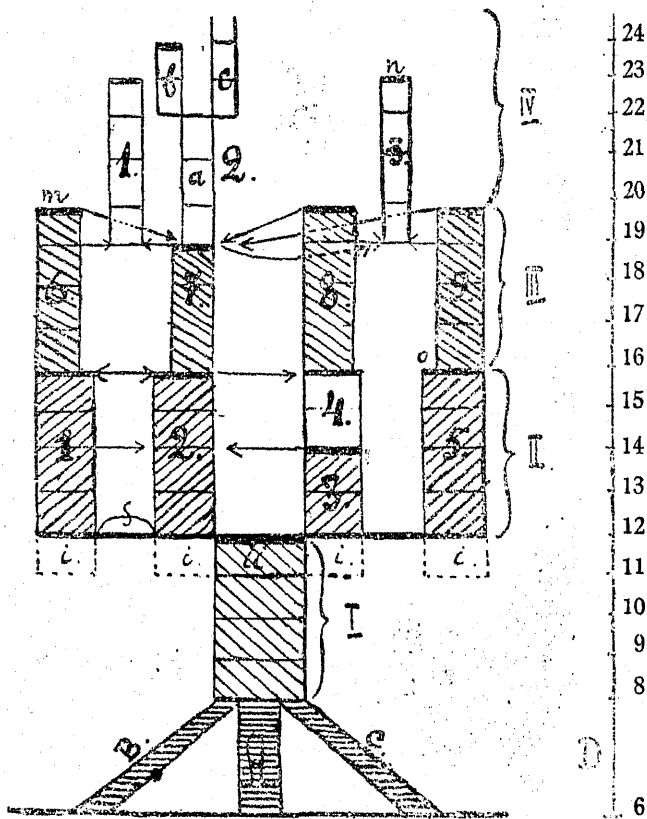
I. 4-ja aastane alguskool, mis alghariduse alama järgu annab. Sellele koolile ettevalmistajateks võivad olla: A) lasteaiad, B) rändavad kooliõpetajad, C) kodune kasvatus.

II. Koolid, mis alghariduse ülema järgu annavad: 1) kõrgem algkool, 2) progümnasium, 3) kihelkonna- ja ministeriumi koolid, 5) alamad kutsekoolid (kaubandusekool, käsitöökool, alamad tehnikakoolid).

III. Keskhariduseandjad koolid: 6) kooliõpetajate seminar, 7) üldisharidusline keskkool (gümnasium, realkool, realgümnasium), 9) kesk-kutsekoolid (kommertskool, kesk-käsitöökoolid, kesk-tehnikakoolid).

IV. Kõrgemad õpeasutused: 1) kooliõpetajate institut, 2) ülikool (a) — õpeaastad, kus pääsjalikult enam teoreetilised üldlised õpeained läbi võetakse, b) pädagogika-akadeemia, kus keskkoolide kooliõpetajaid ettevalmistatakse, c) teised eriõpeained. 3) institudid (kaubanduse-, mäe-, põllutöö jne. institudid).

Seletust tahavad veel nr. 4 ja 8.

4 — oleks esiteks kool, mis maal kihelkonna-koolide juure võiks avatud saada, kus need, kes kihelkonna-kooli lõpetanud, oma haridust veel täiendada võiksid. Need koolid oleks siis teevalmistajateks tulevaste kihelkonna- ja ministeriumikoolide ning kõrgemate algkoolide ühte sulatamisele. Kus aga kihelkonnakoolid juba 4. aastase õpekavaga töötamas, sääl tuleks nad niiviisi reorganiseerida, et nad kõrgemale algkoolile vastava hariduse võiksid anda. Selle järele võiksid siis 3 ja 4 — üheks kõrgemaks algkooliks ehk progümnasiumiks kokkusulada (nr. 1-heks ehk

nr. 2-heks), mis siis tulevikus omakord üheks kõrgemaks algkooliks väljakujuneda võiksid (nagu kaar S näitab). Teiseks võiks nr. 4 mingi 2-aastaline alam põllutöökool olla, mis siis vahelüliks oleks keskpõllutöökooli (nr. 8) ja kihelkonnakooli vahel (nr. 3). Muidugi mõista, võiks kihelkonnakoolide lõpetajatele, kes põllutööd vast pisut põhjalikumalt ära tahaksid õppida, mingisugune teine tüüpus loodud saada (3. või 4. aastase õpekavaga), mis just tegelikka põllumehi ettevalmistaks. Niisama võib ka alam põllutöökool kui üks eritüüpus alamate kutsekoolide seas (nr. 5) mõeldav olla. Et meie praegused vallakoolid 3. aastase õpekava järele töötavad, siis tuleb selle kooli lõpetajatele teistesse koolidesse ülemineku võimaluse muretsemiseks 1) kas 4-jas klass praeguste vallakoolide juure avada (ii) ehk 2) teiste koolide juure n. n. ettevalmistusklassid avada (i), kus siis niisama tulevaste alguskoolide 4-nda klassi kursus läbi võetakse. Need ettevalmistusklassid töötaksid ainult reformide lõpule viimiseni (õieti tuleval õpeaastal).

Nooled näitavad ühest koolist teise ülemineku võimalusi. Tähe D juures on vastav vanaduse redel ära tähendatud.

Jämedamate kriipsudega (nagu näit. m, n, o juures) on teatud kontsentrite lõpu tahetud ära märkida.

Nüüd tekib küsimine: mis tuleb aga juba tuleval sügisel teha, et selle süsteemi teostegemisele alus panna? Siin oleks minu ettepanekud. Kõigepäält tuleb meil linnas 4-ja aastalise alguskooli mõtte läbiviimisele asuda. See sünniks järgmisel viisil: kus võimalik, asutatakse 4-jas klass lihtsalt juurde. Maal tuleb, kus kohalikud olud lubavad, sedasama teha. Kuid tekib jälle küsimine, kust kooliõpetajaid võtta, kust kooliruumisid. Mõlemad on rasked küsimused, iseäranis veel nüüd, kus meilt 3-aastane sõda niipalju elavat tööjõudu ja materjalist varandust nõudnud. Just neid kahte küsimust silmas pidades puudutasingi ma n. n. konfessionii küsimust. Majandusliste olude sunnil ja gr.-õigeusu abikoolide appikisendava seisukorra pärast tuleb meil viibimata meie vallakoolide ja abikoolide ühendamisele asuda. Neid gr.-õigeusu abikoolisid nende praegusesse seisukorda jätta oleks kuri-tegu meie kaaskodanikkude vastu, meie lihaste suguvendade vastu, meie sugulaste vastu, — veel enam, niisugune lahk-heli selles küsimuses oleks isegi meie rahvuse küsimusele terves tema ulatuses õieti hädaohtlik. Õige demokratiline kool ei tohi kitsarinnaline usutunnistuste järele kujunev kool olla. Teiselt poolt tuleb kooliõpetajate ettevalmistuseks, seni kui sellekohased eriopeasutused tööle hakkavad, kursused elusse kutsuda ja tarvitada, olgugi et n. n. ettevalmistuse kursuste päale õieti kui möödapääsemata paha päale tuleb

vaadata. Kust kooliruumisid võtta? See küsimus teeb veel rohkem päavalu, kui meie epiteti „kohaseid“ tahaksime veel juudre lisada. Selle küsimuse päale peavad meie tulevased omavalitsuse asutused vastuse andma. Ma tahaksin selle kohta ainult niipalju öelda, et kui ära tuntakse, et midagi tõesti hädapäraselt tarvis on, siis juba see äratundmine meid kõlbliselt kohustab kõiki teesid läbi kaaluma ja kõiki võimalusi ära tarvitama. Teises järjekorras tulevad ühendada ka meie praegused ev.-lutheruse, gr.-õigeusu kihelkonna koolid ja ministeriumi koolide 2 kõrgemat klassi.

Sellele ühinemisele teeb aga pääasjalikult, nagu eespoolgi tähendasin, just meie koolide usutunnistusline konfessionaalne karakter takistusi, mis aga peab kõrvaldatama puhta inimsuse mõtte ja meie rahva tulevase käekäigu pärast. Äratundmine kohustab!

Mis aga meie praeguse 3-aastase vallakooli lõpetajatele sisseastumist kõrgematesse algkoolidesse ja kihelkonnakoolidesse võimalikuks teeks, oleks see, et nende viimaste koolide juurde teatud ettevalmistuse klassid avataks, kus siis umbes sama õpekava läbi võetakse, mis nüüdiste kihelkonna koolide esimeses klassis ehk jälle tulevaste alguskoolide 4-ndas klassis. See oleks uuele korraldusele üleminekut kergendav ja võimalikukstegev samm, kui sild, mis vana süsteemi uuega ühendab. Selge on, et pääkoorem uue süsteemi teostamises nende komisjonide päale langeb, kes õpekavasid kokku seavad.

Nii tekiks siis meie maal uutele alustele rajatud ja uue süsteemi järele ülesehitatud tihe koolivõrk, mis meie rahvuskulturalisi paleusi aitab teostada. Muidugi ei ole sellel võrgul midagi ühist selle võrguga, mis veel hiljuti nii õhinaga ja nii sihikindlalt välja heideti, et nii mõnedgi kogukonnad selle silmustesse kinni jäivad. See võrk — see oli võrk sõna täies mõttes. Meie võrk tähendab ainult üleüldist koondust ja rahvahariduse tegevuse kontsentreerimist teatava tsentrumi ümber, mitte selles mõttes, et säält siis rahvahariduse asju juhtida, mille otsekoheks tagajärjeks küll bürokratilise õhkkonna tekkimine oleks, vaid et see keskkohd meie võimalikuks teeb alati rahvahariduse üle ülevaadet saada, et võimalik oleks omavalitsuse asutuste poolt rahvahariduse päale määratud summasid õiglasemalt jaotada ehk jälle juhtida, et sinna, kus abi vaja, appi astutaks. Koolivõrgu algüksus peaks minu arvates (kui mitte nüüd, siis tulevikus) meie omavalitsuse üksusega ühte langema, mis võimalikuks teeb rahva häält omas koolis rohkem maksma panna.

Rahva kool olgu rahva päralt.

Lõpuks tahaksin ma veel niipalju öelda, et kui minu kõnes puudutatud küsimused ja ettepanekud meie tulevaste

omavalitsuse asutuste tööle koolide korralduse alal kuidagi viisi võiksid kas materjaliks ehk läbirääkimiste aluseks olla, et ma siis oma veeringi üle rahul võiksin olla, sest ma olen annud, mis jõudnud.

Ettepanekud Hariduse kongressile kooli, iseäranis rahvaülikooli korralduse kohta¹⁾

1. Üleüldisharidusline kool olgu 3-e järguline, iga järk 3—4 aastase kursusega:

- a) algkool — sääl vähemalt 4-aastase kursusega, kus kooli tulevad lapsed veel lugeda ei oska;
- b) kõrgem algkool ehk progümnasium, ja
- c) keskkool ehk gümnasium.

2. Igal järgul olgu kursus ümargune — ise kontsenter. — Algkoolis olgu looduseõpetus ainult otsekohene looduse vaatlemine kooliõpetaja juhatusel, ja maadeõpetuseks õige rohkesisuline kodumaa tundmine. Nende kahe aine jaoks kokku olgu igal päeval vähemalt üks õpetund. — Aritmetika algõpetus saagu lõpulikult skolastikast vabaks, ja mahutagu endasse ka kümnenemurrud. — Lugemiseraamatus olgu ainult kunsti või teaduse väärtusega tükikesed.

3. Algkool ja kõrgem algkool olgu maksuta, keskkool esialgul maksuline, kuid kõigile kättesaadav — vähemalt rahvaülikooli kujul.

4. Rahvaülikooli kursuseks olgu keskkooli kursus ilma võõraste keelteta ja ilma kunstideta pääle ilukirjanduse.

5. Kursus kestku üks aasta: talvel õhtuti igapäev vähemalt 3 tundi ja suvel pühapäeviti vähemalt 6 tundi.

6. Kursus käigu kuues jaos: talvel ajalugu, II. maadeõpetus, III. füsik, IV. matemaatiline geografia ja matemaatik ja V. Eesti keel ja ilukirjandus (iga jagu poolteist kuud, nii et 5 lektorit igaüks ise kohal — näituseks ise vallas — oma ainet ettekandes iga poolteise kuu tagant oma kohtasid vahetavad) ja suvel VI. kirjeldav looduseõpetus (kõige viie talise koha kuulajatele ühes kohas korraga).

7. Ruumideks olgu talvel vallamajad, koolimajad, seltsimajad või ka eraelumajad, kus suur tuba on; suvel võiks ka pärast jutlust kirikut tarvitada, kui ilm ei luba otse looduses lugeda.

---

1) Need ettepanekud jõudsid paar päeva pärast kongressi lõppu kongressi juhatause kätte. Avaldame nad autori nõusolekul siin.

8. Valitud lektorid valmistagu ennast oma ülesande kohaselt.

- a) oma kavasid küllalt peenelt väljatöötades,
- b) neid üheskoos läbi harutades, et iga lektor selgesti teaks, mis tema seltsimehed ette kannavad, ja sellega nõus oleks,
- c) oma seltsimeestele kui ka laiematele ringkondadele katseks ette lugedes, et sääl oma ettelugemise viisi kohta asjalikka märkusi saada, mida vahest kasulikult tarvitada võiks.

9. Iga rahvaülikooli kuulaja maksku talvel kuni 10 rubla ja suvel kuni 4 rubla kuus lektorite tasuks ja muude kulude katmiseks. Lektorid saagu oma töötundide arvu kohaselt tasu: talised kõik ühepalju, suvised viis korda vähem.

10. Rahvaülikooli lektorid pidagu oma üleüldiseks kohuseks sääl, kus nad ettelugemistel on, ka muidu võimalikult rohkesti kohalikkude elanikkudega kokku puutuda ja igal vähegi kohasel juhtumisel nende sekka hariduse terakesi küllida.

11. Et rahvaülikooli mõtet sellel kõige kättesaadavamal kujulgi teoks teha, asutatagu Rahvaülikooli selts, kes lektorid otsiks, selle kodumaa koha järele kuulaks, kus kõige rohkem kuulama soovijaid on, sinna esimese lektorite salga tööle saadaks ja uusi salkasid korraldades tulevikus nii kaugele jõuaks, et igas kodumaa kohas iga kolme aasta tagant rahvaülikooli ettelugemised korduksid.

Kasanis, 2. IV. 1917.

Jaan Sarv.

Mõnda lasteaedadest Soomes.

A. Nigol.

Nagu teada, ei ole meil, Eestis, lasteaiad mõiste mitte vana — ainult 10 aastat on sellest mööda, kui Tartus, Tallinas ja mujal päris Eesti lasteaiad asutati. Ja Soomes on see asutus ainult 10 aastat vanem. 20 aastat on sellest mööda, kui Helsingis neiud Alander ja Rotman 2-toalises ruumis lasteaiaga alguse tegid.

Nüüd aga on Alander ja Rotman suure „Eben-Eser“-nimelise asutuse juhatajad, mille katuse all seminar lasteaednikkude koolitamiseks ja 3 lasteaeda 360 lapsega töötavad.

Ma ei taha sugugi mitte tõendada, nagu oleks Soomes kõik eeskujulik ja meile vastuvõetav; kujuneb ju iga rahva elu ja olu selle iseloomu ja mitmesuguste elutingimiste kohaselt.

Kuid keda lasteaia asi huvitab ja kellele nooresoo kasvatus kallis, sellele võib väga soovitada seda asutust vaatama ja tundma õppima tulla.

Soomes on 60 lasteaeda ja sellest arvust tuleb Helsingi peale 19, nii siis terve kolmandik. Need 60 lasteaeda on suuremates kohtades ja väga mitmesugused sisseseade ja suuruse poolest. Üks kõige parematest on „Kotikalju“ (kodukalju; koti-kodu, kuna meie kott Soome keeles säkki on) Helsingi Sörnäse linnajaos. See on puhas Soome asutus, kus täis Soome keel ja Soome meel olevat algusest valitsenud. Armas ja õige õpetlik on siin väikeste mudilaste hulgas viibida.

Kuid üleüldiselt pakub siiski kõige enam huvitust „Eben-Eser“, mis ju lasteaedade ülikooliks tahab olla.

Õige tähelepanemiseväärt on siin mõlemad osad: seminar ja lasteaiaid.

Seminari eesmärk on lasteaednikka kasvatada, neid laste õiges juhatuses, nende mängimistes ja tegemistes õpetada, emadele häid abilisi laste hoolitsemises, perekondadele häid kasvatajaid, lastehoiuasutustele ja lasteaedadele osavaid lasteemasid ja arukaid lastejuhatajaid anda.

Kursus kestab 2 aastat. Vastu võetakse 20 õpilast, ühel sügisel soome- ja teisel sügisel rootsikeelseid, nii et asutus mõlemate rahvuste jaoks on.

Vastuvõtmise tingimised on: 18 aasta vanadus, tütarlastekooli lõputunnistus ehk teine sellekohane haridus (umbes meil tütarlaste gümnasium 5 klassi haridus), häa tervis, Eben-Eseri töö korra vastuvõtmine. Erakorral võib ka neid vastu võtta, kellel küll vähem teaduslik haridus, kuid kes muidu küllalt küpsust on üles näidanud.

Õpemaks on 100 marka pooleaastas ehk 200 m. aastas. Õppijad on kohustatud lasteaia töödest praktiliselt osa võtma.

Õpeained: usuõpetus, üleüldine ja Fröbeli kasvatuseteadus, lasteaia-metodika, pedagogika ja filantropia (inimese-armastuse) ajalugu, majapidamine, ühekordne raamatupidamine, tervishoid, võimlemine, laul, Fröbeli käsitöö, joonistus, õmblemine (lihtsate laste riiete), paikamine, lihtsate mänguasjade valmistamine odavatest ainetest j. n. e.

Lasteaiad. Nagu öeldud, on pääle seminari siin 3 lasteaeda 360 lapsega. Nad on igapidi püütud eeskujulikeks teha ja siin võib tõesti vaataja midagi õpetlikku, äratlikku ja eeskujulikku näha. Väikesed mudilased valmistavad ühes toas toitu, teises joonistavad nad, kolmandamas teevad paberist väikesi asju, panevad neid kokku peergudest ehk niidirullidest, neid ära värvides, neljandamas mängivad tütarlapsed pupedega, viiendamas pesevad pupede pesu, kuuendamas trullivad pesu väikese trulliga, triigivad j. n. e. Ühes

toas jutustatakse neile väikesi lookesi piibliloost ehk mujalt, teises õpetatakse neid lilledega ümber käima, lastemängusid, laulma j. n. e. Igas toas on iseäraline töö ja toimetus. Igal-pool valitseb rõõmus ja ülendav meeleolu.

Lasteaed on 3—6-aastaste laste jaoks ja avatud 10—2 pl. Pääle selle on „Eben-Eseris“ veel lastekodu avatud $\frac{1}{2}$ 7—10 h. ja 2—6 p. l. nende lasteaias käijate laste jaoks, kelle vanemad töös on. Kõik lapsed saavad siin lõunat, mida nad ise aitavad oma jõudu mööda valmistada. Maks praegu 10 penni korra eest. Leib tuleb omal nüüd kaasa võtta. Pääle selle on asutusel veel suvelasteaed, pühapäevakool j. n. e.

Kasvatustöös püüab Eben-Eser nii palju kui mina seda olen näha ja aru saada võinud, Fröbeli kasvatuse aatest truisti kinni hoida. Ja töö juhtnööriks on :

Lasteaia otstarbeks olgu kõigepäält lapsi enne kooliaega mitte üksnes ülevaatusele võtta, vaid neile kõige nende ole-mise kohast tegevust pakkuda, nende keha kõvendada, nende meeli harjutada ja nende ärkavale vaimule tegemist anda, neid arukal viisil looduse- ja inimeseilmaga tutvustada, nende südant ja tundmust õigel viisil harida ja neid kõige elu aluspõhja juure ja temaga ühendusse viia.

Mängides peavad nad rõõmsa meelega igapidi kõiki jõudusid ja võimeid harjutades ja harides, ilmsüüta lustis üksteisega kokku leppides lapselikus meeles oma seespõidist elu avaldama, koolile ja elule ennast õigel viisil ette valmis-tama — nagu taimed aias taeva õnnistuse ja tubli juhataja aedniku hoolitsemise all kasvavad ja kosuvad.

Soovitan kodumaalt mõnel neil siia õppima ja asjaar-mastajatel siia vaatama tulla.

Adress: Ebeneser, Sõrnäs, Гельсингфорсъ.

Helstingis, 2 (15) mail 1917.

Teise rahvahariduse kongressi tagajärjed.

P. Põla.

20—23. juunini töötas Tartus teine rahvahariduse kongress. Kongressi üksikasjalisem kirjeldus ja tema otsused ilmu-vad kuukirja lähemas numbris, siinkohal aga tahtsime tagasi vaadata selle pääle, mis kongressi töö resultatitena temale hääks saaks kirjutada ja mis tema tegevuses puudu jäi.

Kuna esimene hariduse kongress (7., 8. ja 9. aprillil) pääasjalikult meie kooli politika küsimustele oli pühendatud ja neid välise korralduse piirjooni püüdis kindlaks teha, milles tulevane Eesti kool peab kujunema ja tööle asuma, seisid teise kongressi päevakorral küsimused, mis enam kooli töö sise-

mist, puhas pädagogilist külge puudutavad (usuõpetus, rahvakooli õpesihid, õpekavad, jne.), selle kõrval I. kongressi pärandusena kooliõpetajate palgaküsimus.

Esimese kongressiga võrreldes oli teisel osavõtmine alguses kaugelt suurem, kuid kogu oli selle vastu vähem püsiv. Alustati koosolekuid umbes 400 inimese osavõtmisel, lõpetati 90. See tuli osalt sellest, et paljud kooliõpetajad Jaanipäevaks maakonna valimistele koju ruttasid, osalt aga teatavast huvituse puudusest päevakorra punktide vastu, mis kooliõpetaja palgaküsimusele järgnesid. See maik jäi igatahes suhu järele, kui juba teise päeva õhtupoolel palgaküsimuse lõpetusel istujate read märksalt harvenesid ja kolmandamal ning neljandal päeval enam endisele tihedusele ei jõudnud. Tundus, nagu ei huvitaks paljusidgi töötajaid rahvakooli põllul õpetöö lähem käsitlemine mitte seevõrra, et terve kongressi aja oleks tahtnud ühes töötada, liiatigi praegusel ajal, kus meie hakkame Eesti kooli uuesti looma.

Võib olla leiab mõni, et kongressi kõned liiga üleüldist laadi kandsid ja midagi ei suutnud pakkuda. Kuid iga erapooletu otsustaja, kes tõsiselt kooliküsimustesse on püüdnud tungida, peab tunnistama, et kõnede hulgas terve rida sisuliselt õige tüsedaid oli, kus asju puudutati, mis meie kooliõpetajate enamusele sugugi nii kodused ja omased ei ole (seisaks ju muidu meie kooli töö seni maksvast võõrast keelest hoolimata pädagogiliselt hoopis kõrgemal, kui ta tegelikult on). Edasi tuleb seda silmas pidada, mis eesmärk kongressil oli: ta tahtis küsimusi näidata, silmade ette seada, mis meil läbitöötamist ootavad, millega kooliõpetajad peavad tegemist tegema, kui meil emakeelega ka kooliuuendus elusse peab astuma.

Palju saatis kongress selle poolest korda? Mis andis ta kooliõpetajatele ligi pädagogika töö süvenduseks?

Ei saa ütelda, et kõike oleks kätte saadud, mis kongressi korraldajad ootasid. Päevakorra kaks punkti, usuõpetuse ja kooliõpetajate palgaküsimus, nõudsid juba ligikaudu kaks päeva, millepärast suuremale osale teistest punktidest vähem aega üle jäi.

Kuid lühendada ei oleks läbirääkimisi neis asjus ka mitte võidud. Sest iseäranis usuõpetuse küsimus erutas seevõrra ometi meeli, et siin tarvilik oli sellele, mis poolt ja vastu südame pääl pakitses, võimalust anda läbirääkimistes esile pääseda. Ja sellegi juures tuli mõni asi, nagu valik interkonnessionalse (usutunnistuste vahelise) ja konfessionalse usuõpetuse kuju vahel nii ülepeäkaela ära hääletada, et paljudele selgusetu oli, mis otsustamisel on, ja 113 poolt oleva hääle juures 64 vastu anti ja 73 erapooletuks jäi. See asjaolu jättis just usuõpetuse küsimuses, mis muidu südametun-

nistuse vabaduse nõudel mittesunduslikuks arvati, teatava rahulolematuse järele. Sellest rahulolematusest tõusis tagantjärele veel mitmeid protestisid ja vastuprotesta, mida enam harutusele ei saadud võtta.

Kooliõpetajate palga alamääraks seati prii korteri, kütte ja valgustuse juures 1800 rubla, mis praeguse elukalliduse juures kooliõpetaja majanduslisi elunõudeid vähegi suudab rahuldada. See tõstis kahtlemata kooliõpetaja iseteadvust, kes seni nii maharõhutud, tagasilükatud oli, see lisis mõnelegi tööhimu ja rõõmu. Kahjuks tehti aga otsus ühekülselt, nagu seda ka öeldi, töölise, tööjõu omastaja seisukohalt, ja ei võetud küllalt tööandja, maa, kassa seisukorda arvesse, millepärast raske on ette arvata, mil mõõdul see nõudmist täita suudab.

Rahvakooli õpesihtide ja printsiptide kohta oli kõneleja P. Põldi poolt terve rida väiteid üles seatud, millega kongressi enamus läbirääkimistel pääjoontes ühines. Kas ei ole see suur puudujääk töös, et nad hääletamata jäeti ja nii tähtsas küsimuses ühtegi resolutsiooni vastu ei võetud? Siis vahest küll, kui kongress oleks tahtnud kindlaid juhtnõöra üles seada. Kui aga kongressi tööd mõtete liikumapanekus näha, siis ei ole see manko tuntav, siis lepib sellega, et ka edaspidiseks midagi otsustada jäeti põhjalikumana, pikema kaalumise järel. Sest parem on igatahes otsust andmata jätta, kui tema tegemisega rutata; muutub ju eluks ikkagi ainult see, mis kõikide otsustajate teadvuses täiele selgusele jõudnud.

Selles mõttes ei tule ka mitte kahetseda, et mõtterohkete kõnede väited matemaatika alalt ja ettepanud programmid mitte hääletusele ei võetud. Niisamati võib sellega rahule jääda, et maadeõpetust, kodumaatundmist, looduseõpetust, käsitööd, laulmist ja võimlemist puutuvad ettekanded, millede hulgast herra Piiperi oma looduseõpetusest iseäranis põhjalik ja näpunäiterikas oli, ainult üleüldiste, asja tähtsust toonitavate resolutsioonidega kokku võeti. Sest tahetakse orienteerivalt, ülevaadet pakkuvalt kongressilt iga üksiku õpeaine kohta üksikasjalisi otsusi programmi ja metodi kohta teha, siis ei saa seda teisiti kui kergemeelseks, pääliskaudseks nimetada. Kongressil tähendati ka otsekohe, et see tuleviku ülesandeks peab jääma ning lähemal õpeaastal üksikutes koolides võimalus tuleb jätta vabaks asjade kujunemiseks. Tahetakse ühtlust luua ja kätte saada juba ligemal ajal, ja mis iseäranis tähtis, kindlakujusemate programmidega ning metodiliste seletuskirjadega noortele algajatele toetust ning sihti anda, siis jäegu see üksikute maakonna kooliõpetajate liitude ülesandeks. Töötatakse päälegi üksikutes kohdades oma õpekavad ja õpeteed välja, siis on ülemaalisel kongressil seda rohkem vilja.

Tarvilik ja möödapääsemata oli kahtlemata otsus Vene keele õpetuse alguse kohta. Kui see teise õpeaasta päale määrati, siis lepitati sellega vististi kõige asjalikumalt pädagogika nõue, mis võõra keele õpetust esimestel õpeaastatel hääks ei kiida, ja tegelikult tungiv praktiline riigikeele omandamise vajadus.

Kui ka teisel kongressil see meeoleu tõus puudus, mis esimest kongressi nii tugevalt kandis; kui ka mõned otsused paljusidgi ei rahulda ja vastuvõetud resolutsionide hulk arvuliselt esimese kongressi otsustest maha jääb, siis peab kokkuvõttes ometi tunnistama, et siin rohkesti mõtteid liikus, mitmekülgseid ning elulisi, ja äratust pädagogilisele tööle vastuvõtlikule otsijale kooliõpetajale küllalt pakuti. Jgatahes jääb teine haridusekongress tähtsaks verstatulbaks Eesti kooli sündimise loos.

Laps ja kool.¹⁾

M. Univer.

Endisel ajal tundis seltskond võrdlemisi vähe huvitust kasvatusteadliste küsimuste vastu. Nüüd, kus seltskonnal võimalus on koolikorraldusest tegevalt osa võtta, ei tohiks enam leigust ette tulla. Tahtsin seekord nii üleüldiseid ja tähtsaid õpetuse ja kasvatuse põhjusemõtteid puudutada, mis mitte üksi kooliõpetajaid, vaid igat inimest tohiks huvitada.

Meil kõigil on hädaste tarvis kooli eesmärki silmade ette seada, õpetuse ja kasvatuse põhjusemõtteid praeguse aja pädagogika, psühologia ja eetika valgusel kindlaks määrata. Ainult nõnda oleks meil lootust õiget teed leida lapse hinge juurde.

Nagu sellest näha, asun ma just kõige keerulisemate kasvatusteadliste küsimuste kallale. Teen seda selles julguses, et mul neli sõpra on, kes mind aitavad. Esimene nendest on kuulus jumalanna, kes muistsel Greekamaal sündinud, aga seekord end lihtriidesse on pannud. Tema nimi on praktiline filosoofia. Ta aitab kooli eesmärki üles seada.

Teine sõber on wali teadusemees, kes naljalt ei naerata. Tema nimi on psühologia. Ta näitab õiget teed eesmärgi poole, aga ka takistusi, mis teel võivad ette tulla.

Kolmas sõber on läbi ja läbi auumees, gentleman. Tema nimi on seltskondlik eetika. Tema näitab, kui kaugele võivad meie õigused lapse isiku kohta ulatada.

---

1) Toimetus ei saa kõiki allpool avaldatud mõtteid täiesti mitte omaks võtta, avaldab aga siiski kirjatöö, mis mitmet küsimust huvitavalt valgustab

Neljas sõber on vana vilunud lastekasvataja, kelle tege-
likud näpunäited palju väärt. Tema nimi on pädagogika.

Küsimine kõigepäält: mis oli siamaani meie valitsusliste
ja seltskondliste koolide eesmärk? — Selle eesmärgi määras
pääasjalikult endise valitsuse vaade kindlaks. Valitsus nägi
koolides eeskätt poliitilist tööriista: kool pandi politika rak-
kesse. Selle päale vaatamata, et kõik kasvatusteadlased, nii-
palju kui neid maailmas on, kindlaste nõuavad, et vähemasti
algharidust peab laps oma emakeeles saama, — sundis valit-
sus piirirahvaste lapsi võõras keeles õppima.

Valitsus nõudis oma alamate käest masinlikku ja täpi-
päälselt käsutäitmist, aga mitte iseseisvat mõtlemist, sest ise-
seisev mõtlemine oli hukatus vanale korrale. „Наше дѣло не
разсуждать, а исполнять предписаніе“, — „meie asi ei ole
mõtelda, vaid käsku täita“, ütles üks endine kooliõtleja.

Pääle politika oli valitsuse püüe rahvale ainult teata-
vaid mehanilisi oskamisi kätte õpetada, näit. lugemist, kirju-
tamist, rehkendamist.

Osalt sellekohaselt kujunes ka maarahva vaade: Näit.,
ütleb ema: „Laps loeb, kirjutab, päätükid ka pääs, — mis
ta enam kooli läheb“.

Oli ka neid, enamaste linnakodanikkude seas, kes kooli
eesmärgi selles nägid, et kool lastele võõraid keeli õpetas.
Iseäranis tarvilikuks arvati seda tütarlastele, kes siis võisid
bonnedena võersile veereda näljapäivi nägema.

Aga kõige tähtsam eesmärk, mis inimesed koolil arva-
sid olevat, oli — diplom. See oli vana korra juures tüüpi-
line nähtus. Mitte inimese isiklik väärtus, vaid diplom
andis ameti. Inimene võis omas ametis kas või täiesti
kõlbmata olla, aga tal oli diplom taskus ja sellepärast arvati
teda ikkagil kõlblikuks, peeti ametis ja makseti palka. Osa-
vad ja haruldaste vaimuannetega inimesed visati üle parda,
kui neil diplomi ei olnud. Sellepärast kujunes koolielu suu-
remalt osalt diplomide jahiks. Et diplomi kätte saada, tarvi-
tati kõiksuguseid abinõusid, küll lubatuid, küll lubamataid. Ja
kui palju vaimuhaigusi ja enesetapmisi see diplomide jaht
on sünnitanud, kes seda jõuab üles lugeda!

Uue valitsuse poolt on nüüd põhjusemõttelikult ära otsus-
tatud, et edaspidi diplom enam iseäralisi õigusi ei pea and-
ma, vaid inimene peab oma tööga üles näitama, et ta selle
usalduse väärt on, millega seltskond temale vastu tuleb. Mui-
dugi on koolitunnistused ka edaspidi veel tarvilikud, ise-
äranis noortele, kelle tööd ja oskamist seltskond veel ei tunne
ega tea. Igatahes on seltskonnal õigus küsida, kus sa koo-
lis oled käinud ja mis sa õppinud oled. Aga seltskonnal on
nüüd võimalus ka neid ametisse valida, kellel diplomi ei ole,

vaid kes oma tööga on näidanud, et nad oma kutse kõrgusele seisavad.

Koolielus kerkib nüüd silmapiirile hoopis teine eesmärk. Meie näeme kaugelt hariduse tempelt kasvavat. Mis on selle uue kooli, — hariduse templi eesmärk? — Selle eesmärgi peame nüüd ise üles seadma. Enne ootasime kõiksuguseid korraldusi valitsuse poolt, ja kui mõni asi nii ei läinud, nagu meie soovisime, siis süüdistasime valitsust. Aga kui nüüd koolielu meie soovi järele ei kujune, — keda süüdistame siis? — Iseendid. Sellepärast peaks nüüd igatühe kohus olema kaasa aidata uut ja paremat kooli luua.

Küsime, mis peaks tõsine kooli eesmärk olema. — Selle eesmärgi määrab ära tegelik filosoofia. Tegelik filosoofia valgusel jõuan ma otsusele, et kooli eesmärk on haritud, iseiseisvat ja originalset inimest kasvatada.

Mis on haritud inimene? — See on auusate püüdmistega, kaastundlik, laialiste teadmistega ja oma ilmavaatega inimene. Ei tohi mitte ära vahetada haritud inimest õpetatud inimesega, ehk nagu öeldakse, koolitatud inimesega. Koolitatud inimeseks nimetame seda, kellel teatud tagavara teadmisi, aga haritud inimese käest nõuame meie päale laialiste teadmiste veel auusust, õigust, viisakust, kaastundmist j. n. e. Teie teate väga hästi, et meil koolitatud kelmisid küllalt on, — neid ei või haritud inimesteks pidada. — Aga mõnel ehk ei ole veel selge, mis tähendab „oma ilmavaade“.

Ajalehtedest loeme tihti, et inimesel peab ümmargune ilmavaade olema. Mis see tähendab? See tähendab lõpulik, valmis ilmavaade. On see võimalik? — Ei. Lõpulik ilmavaade oleks teaduslik lollus, absurd. Lõpulik, valmis ilmavaade oleks kõige vaimlise progressi surm: meie jääksime ruttu elust maha, elu läheks tormates edasi, aga meie istuksime ikka oma ümmarguse ilmavaate juures. Seda ei tohi olla. Meie ilmavaated peavad muutuma, sest et meie arusaamine elust ja loodusest alatasa muutub. Sellepärast jääme nõudmise juure, et haritud inimesel ei tohi mitte lõpulik ilmavaade olla, vaid tal peab olema oma ilmavaade, s. o. ta peab omale iga silmapilk võima selget aru anda sellest, kuidas ta käesoleval silmapilgul enesele maailma ette kujutab¹⁾ Nõnda siis; auusate püüdmistega, kaastundlik, laialiste

---

1) Toimetusel ei ole mitte selge autori poolt tehtav vahe „lõpuliku“ ja „oma“ ilmavaate vahel; sest „lõpulik“ ilmavaade on tingimata „oma“ ja „oma“ ilmavaade teataval määral ikkagi lõpulik. — Ka ei tähenda ilmavaade mitte „ettekujutust maailmast“, mida ilmapildiks nimetatakse, vaid seda, missuguseid põhijõudusid inimene looduses ja inimilmas maksvaks ning valitsevaks tunnistab, mille järele tema ka oma teod seab. See on midagi pidevat, kontinuilist, järjekindlat inimese mõtte- ja teoviisis; alaline voolavus, muntuvus vaadetes on ilmavaate eitus.

teadmistega ja oma ilmavaatega — niisugune on haritud inimene.

Aga mis tähendab iseseisev inimene? — See on inimene, kes ennast igalpool ise aidata mõistab, ise ennast elus edasi viia oskab.

Missugust inimest nimetame meie originalseks? — Niisugust, kes oma vaimuiseäraldusi ei ole ära kaotanud, vaid kellel nad teguvõimsaks on jäänud, kelle vaimuilm ja tegevus omapäraselt ilmet kannab. Jga loomulik inimene võiks originalne olla, kui kool seda originalsust ära ei hävitaks.

Kordan veel: kooli eesmärk on haritud, iseseisvat ja originalset inimest kasvatada.

* * *

Vägev vabaduse laene tõstis Vene ilmariigi pimedast omavoli ja rõhumise kuristikust üles heleda õiguse ja õigluse kaljule. Sellesama kalju otsa tõi see laene ka meid, rahvakooliõpetajaid, tõi ühes nendega, keda oleme õpetanud, keda oleme armastanud.

Meie seisame kaljul, seisame suure värava ees. Varsti läheb värav lahti ja avab meile uue tööpõllu. Aga kas oleme väärt sellel uuel põllul töötama? Kas oskame vabale maale haritud, iseseisvaid ja originalseid kodanikke kasvatada? Meie ise peame enne läbi imbuma selle vaimuga ja selle teaduse tuumaga, mida laste hingesse tahame istutada. Sest meie võime teisele ainult seda anda, mis meil enestel on.

Sellepärast küsime nüüd, kuidas võiksime tegelikult seda eesmärki kätte saada, mis omal üles oleme seadnud.

Katsume leida niisugust alust, millele meie kõik kasvatus ja õpetuse töö võiksime rajada. Meie leiame selle aluse varsti üles. Vaadake, kuidas kassipoeg põrandal palliga mängib, kuidas ta veerevat palli püüdes õpib hiiresid ja linnukesi püüdma. See on täielik enesekasvatus, enese õpetamine, teise sõnaga — isetegevus.

Psühholoogiast teame meie, et üks inimene teist ülepää õpetada ega kasvatada ei saa, kui tema kasvandik talle mitte isetegevvalt vastu ei tule. Mispärast? — Sellepärast, et inimese hingel on alaline püüd eraldatud, isoleeritud olla. Isoleeriv tendenz on iga elava hinge omadus. Üks teadusemees võrdleb inimeste hingesid kummi pallidega. Teie võite kahte kummi palli küll kõvasti üksteise vastu suruda, aga üheks ühendada teie neid kuidagi ei saa. See kummi pall, lapse hing, tuleb teie juurde ainult siis, kui ta tulla tahab. Sellepärast peab kasvataja püüdma niisuguseid tingimisi luua, et laps tahaks tema juurde tulla, s. o. et laps isetegevvalt talle vastu tuleks.

Lapse isetegevus ongi see alus, mille päale meie kasvatuse ja õpetuse peame rajama. Ainult isetegevuse alusel jõuab laps sellele eesmärgile, mis meie üles oleme seadnud. Ainult isetegevuse läbi kasvab ta haritud, iseseisvaks ja originalseks inimeseks.

Kes iial tähtsate meeste elulugusid on lugenud, see teab, et nemad on edasi jõudnud ainult oma vaimujõuga, iseseisvalt läbimurdes raskustest ja takistustest. Nad on ise otsinud teadust, ise otsinud kunsti, — ja on seda leidnud. Kui keegi arvaks, et kool on neid mehi edasi aidanud, siis ei oleks see lihtsalt mitte õige. Mis kooliõpetusesse puutub, siis võime tähtsaid mehi selle poolest kolme liiki jagada: esimene ja hästi suur liik nendest vaimukangelastest ei ole lapsepõlves mingit süstematilist õpetust saanud, sest et elutingimised seda ei lubanud. Teine liik on lapsepõlves koduse õpetuse saanud, nimelt need, kelle vanemad seevõrra laialise silmaringiga ja anderikkad olivad, et nad oma lapsi oskasid juhatada teaduse ja kunsti hallikate juurde. Kooli ei saatnud lapsi mõned nendest sellepärast, et nad vaesed olid, teised sellepärast, et nad kooli ei usaldanud. Kolmandas liigis on need tähtsad mehed, kes lapsepõlves on koolis käinud. Küsimine: on kool kasvatanud seda jumalikku sädet, mis loodus nende hingesse oli hõõguma pannud? — Ei, ja tuhat kord ei!¹⁾ Kool, iseäranis veel keskaja kool, on seda sädet igapidi püüdnud lämmatada, kustutada. Kool ei olnud rajatud isetegevuse alusele ja sellepärast ei sallinud ta originalset inimest, vaid püüdis kõiki õpilasi ühe lauaga tasaseks lüüa, nagu pressiga, mis kõik ühetasa laiaks pressib! Sellest siis ka tuli, et need suureandelised mehed koolipõlves läbistikkude halvasti õppisid: nende tugev vaim ei võinud kuidagi leppida kooli õpesüsteemiga, mis isetegevust maha surus, nende tüse selg ei tahtnud paenduda, ühise pressi alla, jumalik säde algas võitlust igauhe vastu, kes seda kustutada püüdis.

Kahjuks on kool tänapäevani suuremalt osalt selleks jäänud, mis ta oli, — tasaseks tegijaks, originalsuse hävitajaks.

Nõnda siis jõuame otsusele, et siamaani ei ole kool mitte seisnud sellel alusel, mis meie kõige õpetuse ja kasvatuse aluseks tunnistasime, s. o. ta ei ole mitte seisnud isetegevuse alusel. See on suur ja ajaloolik süüdistus kooli vastu, süüdistus, mida keegi valeks ajada ei suuda.

Mõni ehk arvab, et selle juures kõigepäält kooliõpetajad süüdi on, sest kooliõpetaja olla ju kooli hing. Õige. Kooliõpetaja on ja jääb kooli hingeks. Aga teie teate ka, et

---

1) Siin kaldub autor kahtlemata Vilhelm Ostvaldi ühekülgusesse. Sest on väga palju tähtsaid mehi teada, kelle päale kool äratavalt, elustavalt mõjunud. Toim.

hing peab tugev olema, hingel peab jõudu olema. Milles seisab kooliõpetaja jõud? — Kooliõpetaja jõud seisab õpeviisis. Mis on õpeviis? — Õpeviis on see tee, mida mööda meie last viime, et õpetuse eesmärgisid kätte saada. Kõik meie õpeviisid, nagu analütiline ja süntetiline, akroamatiline ja erotematiline, katehetiline ja heuristiline, siis veel Sokratese õpeviis ja teised, kõik need õpeviisid ei aita palju, ei anna meile suurt jõudu, sest et õpesüsteem ei ole isetegevuse alusele rajatud¹⁾.

Missugune on meie praegune õpesüsteem? — See õpesüsteem seisab selles, et kooliõpetaja korraga hulka lapsi õpetab. Niisugust õpesüsteemi kutsutakse kollektivseks õpesüsteemiks. See süsteem ei luba mitte lapse iseäraldusi tarviliselt tähele panna, vaid kõik õpetus on koondatud ühe mõeldava, ettekujutatava, keskmiselt edasijõudva klassi ümber. Aga niisuguseid lapsi, kes igas õpeaines keskmiselt edasi jõuavad, võib klassis vaevalt 2—3 olla. Tähendab: kõigile teistele tehakse ülekohut. Kollektivse õpesüsteemi vastu astuvad üles praegusel ajal paremad Ameerika ja Inglise kasvatusteadlased. Just kollektivne õpesüsteem ongi see press, mis kõik tasaseks pressib.

Selle süsteemi juures õpib laps muidugi ka palju kasulikku ja tarvilikku, aga ta kaotab ka mõnegi loodusliku varanduse, mis tal enne oli. Meie siiamaalne kollektivne õpesüsteem püüab tahtmata hävitada seda, mis lapses originalset on, ta ei saa hoolida lapse isiklistest huvidest ja vaimuannete iseäraldustest, ta teeb lapse isetegevuse suurelt osalt võimataks, paneb lapse tundide viisi istuma ja kuulama, mis täiesti looduse seaduste vastu on. Laps tahaks iseseisvalt tegev olla, aga ta ei saa. Laps on mõnes õpeaines nõrk, ta tahaks nende juures pikemalt peatada, kuni selgus käes, — aga ta ei saa, sest klass ruttab kollektivselt edasi. Laps on mõnes teises õpeaines tugev, tahaks ja võiks rutem edasi minna, aga ei saa, sest kollektivne klass ei tule järele.

Psühologia on kindlaks teinud, et ühele lapsele ruttu päha jääb see, mis ta kuuleb, teisele see, mis ta näeb, kolmandale see, mis ta kirja paneb jne., need lapsed tahaksid igaüks omal viisil töötada, aga ei saa: seda ei luba kollektivne õpesüsteem. Kui selle juurde veel niisuguse kooliõpetaja arvame, kes ainult üles anda armastab, ainult surnuid õperaamatuid päha tuupima sunnib, siis on suurema hulga laste seisukord üsna lootusetu. Kadunud on nende säravad silmad, tuline töördõm ja usk oma jõu sisse.

---

1) Üksigi nimetatud õpevormidest ei eita isetegevust, tähtis on ainult, kui palju neid õpevormide isetegevuse mõttes tarvitatakse. Toim.

Ja mis andis niisugune kool kõige selle asemel lapsele? — Ta andis lapsele pihku väikesed teaduse sabaotsakesed, pistis talle diplomi tasku ja ütles: „Nüüd oled sa küps!“ Aga kui elu teda alles tõsiselt küpsetama hakkas, siis nägi ta, kui hirmus vähe seda oli, mis kool talle oli andnud.

Muidugi ei olnud igas koolis ega igas klassis lugu nii lootusetu. Teie võisite koolilaste silmis vahel ka rõõmusära leida. Ometi oli see nagu mõni väike jaanitule sära. Meie tahaksime aga laste silmades näha vägevat koidusära! Kas saame seda näha? Tulgu seltskond appi koolielu korraldama. Nüüd on mitmed tõkked kadunud. Õpetust võib emakeeles anda. Ärgu arvaku keegi, et nüüd rahvakoolis ainult emakeelt hakatakse õpetama. Ei. Teadust õpetatakse emakeeles, s. o. selles keeles, millest laps kõige paremini aru saab. Emakeel on ainult abinõuks, tööriistaks teaduste õpetamise juures. Muidugi peab ka selle eest hoolt kantama, et see tööriist häa oleks, s. o. et lapsed seda keelt hästi oskaksid. Pääle emakeele õpivad nad tingimata riigikeelt, võivad seltskonna ehk vanemate soovil ka teisi keeli õppida. Pääsi on, et rahvas nüüd ise oma kooli saab korraldada. Kooliõpetajate kohus on seltskonnale ära näidata, missugused puudused praeguses koolielus on, et siis üheskoos abinõusid otsida, kuidas viga parandada ja õigemat teed leida.

Omalt poolt tahtsin allpool huvitavate katsete pääle tähelepanemist pöörduda, mis ehk aitaks kooli isetegevuse alusele rajada. Ma räägin nimelt uuest õpesüsteemist, mis nõnda nimetatud vabakoolides Põhja-Ameerikas ja Inglismaal on tarvitusele võetud ja s ääl rõõmustavaid tagajärjesid andnud. Kui palju meie nendest põhjusemõtetest oma juures teoks saame teha, selle üle tuleb meil aru pidada. Igatahes peaks see õpesüsteem meid huvitama.

Selle süsteemi järel jaotatakse õpetöö koolilaste vahel, sellepärast võib teda eestikeeles tööjaotuse süstemiks kutsuda, ehk võõrakeelse sõnaga — differentsialseks õpesüsteemiks. Meie näeme varsti, et differentiaalne õpesüsteem põhjalikult lahku läheb meie praegusest kollektiivsest õpesüsteemist.

Üleüldiselt on tuttav, et kui kaks-kolm last kokku juhtuvad, siis nad jutustavad üksteisele häa meelega, mis keegi nendest teab. Differentiaalne õpesüsteem tarvitab seda loomulikku jutustamise tungi ja meelega õpetab Jukule seda, mida Peedu ei tea, ja Peedule seda, mida Juku ei tea, ja laseb nad siis teineteisele jutustada, mis keegi nendest teab.

Võtame asjalikuma näituse. Teie tahate lastele häälkuid ja tähta kätte õpetada. Ütleme, lapsi on klassis 30. — Üle selle ei tohiks lapsi mitte klassis olla, sest siis ei oleks töö küllalt viljarikas. — Selle asemel, et tervele klassile ühte

ehk kahte häälikut ja tähte õpetada, nagu seda kollektivse õpesüsteemi juures tehakse, kirjutate teie iga õpitava tähe ise sedelikesele, annate Jukule „a“ tähe ja õpetate õigesti välja rääkima ja kirjutama. Peedule annate „p“ tähe, sest teil on mõte Jukut ja Peedut ühistööle panna, siis võivad nad nendest kahest tähest kergesti sõnu kokku seada. Hansule annate näit. „m“ ja Katalale „l“ jne. Nõnda jagate teie 10—12 tähte välja. Võite ka igale lapsele ise tähe anda, aga seda ei ole hädasti tarvis, sest üle jäänud lastele võite väga hästi hoopis muud tööd anda. Iga sedel on järjekorralise numbriga ära märgitud, № 1 alates. Sedelite äramärkimine numbritega on tingimata tarvilik iga õpeaine juures. Laps peab omale üles märkima, missuguste numbritega sedelid tema käes juba on olnud, ja selle järele määrab kooliõpetaja igale lapsele seltsimehe, kellega ta töösse peab hakkama.

See kõik oleks, nõnda ütelda, alles eeltöö. Kui järgmisel hommikul lapsed tööle tulevad, siis alles peate nägema, kuidas päris töö lahti läheb. Iga laps õpetab nüüd oma kaastöötajale seda tähte, mida ta oskab. Et ruumi oleks, kus hulk lapsi korraga kirjutada võiksid, olgu kõik klassi seinad laste pää kõrguseni musta linoleumiga üle tõmmatud, nagu see Ameerikas üleüldiselt viisiks on. Seltskondlik omavalitsus muretsegu selle eest, et klassi toad ruumikad oleksid, sest muidu ei saa lapsed vabalt liikuda. Kes tahab pliiatsi või sulega kirjutada, see istub lauda. Kooliõpetaja valvab, et vigu ei tehta. Järgmiseks päevaks vahetatakse nende sedelid ümber, kes oma ülesandega hästi on valmis saanud. Võib veel vähemgi tähta, näit. 6 tähte korraga, välja jagada. On seltsimehed sellega valmis saanud, antakse neile sõnu ja lauseid kokku seada, pärast võetakse need tähed käsile, mis veel puuduvad. Nõnda on lühikese ajaga aabits läbi õpitud, ja mis pääasi: lapsed on iseseisvalt tegevad olnud.

Seesama tööjaotuse põhjusemõte käib igast õpeainest läbi. Meil ei ole praegu mitte võimalik neid detailsele harutusele võtta, sest see nõuaks palju aega, sellepärast seame siin ainult põhjusemõtted üles. Detailide väljatöötamine jäägu kooliõpetajate eneste hooleks.

Lugemise materjaliga näit. teeksime esiotsa just niisama. Anname igale lapsele väikese lookese, mida see tunnis oma kaastöötajale ette loeb. „Jumal hoidku“, ütleb mõni, „kui 15—20 last korraga loevad, siis on see ju päris põrgu kisa!“ Ma ütlen, see ei ole mitte põrgu kisa, vaid klass sumiseb umbes nõnda, nagu mesilaste pere mesipuu, ehk nagu töökoda, kus käsitöölised töötavad. Niisuguse sumiseva aktiivse tegevuse keskel tunneb kooliõpetaja enese õnneliku olevat. Lapsed hakkavad kooliõpetajale ilmlõpmata küsi-

musi ette panema, ja see on just loomulik õpetuse tee, aga mitte nõnda, nagu kollektiivse õpesüsteemi juures, kus kooliõpetaja vaikivale klassile küsimusi ette laob. Sellepärast peab kooliõpetaja laialiste teadmistega olema, kui ta tahab selle õpesüsteemi juures oma autoriteti alal hoida.¹⁾

(Järgneb).

Geografia õpetus algkoolis.²⁾

J. Kents.

Enne kui sellest kõnelda, kuidas peaks geografia õpetus meie uuendatud algkoolis kujunema, heidame lühikese pilgu minevikku. On ju minevik oleviku ema ja tuleviku teenäitaja. — Nagu teada, liikus Wenemaa kooli- ja hariduse-elu kuni viimase ajani ebaloomulistel radadel. Koolidel puudus ühendav side, puudus ühtlus. Puudus ühtlus ja kokkukõla ka üksikute kooliõpetajate vahel. Ühel õpeainel oli õpekavades eesõigustatud seisukoht; teised suruti enam-vähem kõrvalisele ja tähtsusetu astmele.

Üks niisugustest kõrvalisele astmele surutud õpeainetest Wenemaa kesk- ja kõrgem-alkkooli õpekavades oli kuni viimaste aastateni ka geografia — maadeteadus. See õpeaine pidi piiratud tundide arvuga ja vähem arenenud alamate klasside õpilastega rehkendama. Üheklassiliste algkoolide õpekavas puudus geografia, kui õpeaine täiesti. Tõsi küll! Üheklassiliste Wene algkoolide õpekavades olid ettenähtud nõnda nimetatud seletavad lugemisetunnid Wenemaa geografia ja ajaloo alalt võetud krestomatia lugemisetükkide käsitamiseks. Kuid seesugusel enam vähem juhusliselt kokku kraabitud kraamil on vähe sarnadust süstematiliselt korraldatud õpeainega.

Viletsal järjel olid kaua aega ka geografia õperaamatud, õpeabinõud ja õpeviisid. Terve geografia kursus põhjenes nimede, arvude ja sagedasti poolmuinaslooliste ebateadete pähetuupimises. Tarvitseb ainult meile kõigile omal ajal hästi tuntud Baranov-Gorelovi, Smirnovi jne. õperaamatuid meelde tuletada, ning varsti tärkab meie mälestuses elule midagi luupainaja taolist... Geografia kasvatavast, harivast ja õpilase vaimu ülendavast mõjust polnud juba juttugi.

---

1) Lisame juurde: Ja nii mõnigi kord puhtast südamest tunnistama, et ka tema mitte kõiki asju ei tea, vaid ise peab õppima ja raamatutest järele vaatama. Toim.

2) Teisel rahvahariduse kongressil (20—23. juunini 1917.) peetud kõne.

Peab tähendama, et parem Vene intelligents oma koolielu ebaloomulist käiku väga hästi tundis, kuid siiski jõuetu oli seda ümber muutma ja loomulistele radadele juhtima. Lepiti kaua ainult paranduse ja uuenduse nõuete avaldusega. Ka geografia õpetuse korralduse ja uuenduse kasuks hakavad paremad Vene kasvatusteadlased ja koolimehed juba möödaläinud aastasaja 60. ja 70. aastatest pääle häält tõstma. Kuid kaua kõlas nende hääl „hüüdja häälena kõrbes“, nagu see kõigi muudegi uuenduse nõudjate saatus „emakese Venemaa“ pinnal oli. Enam mõju ja tagajärge oli m. a. 90 aastates Peterburi ülikooli kadunud professoril J. Petri'l, kes geografia õpetuse reformeerimise eest südiilt välja astus ja muu seas Vene koolimehi sellega tutvustas, mis sellel ajal geografia õpeaine alal Öhtu-Europas, iseäranis Saksamaal, juba ära oli tehtud.

Käesoleva aastasaja lävel näeme geografia õpetuse reformeerimise küsimuse Venemaa maade- ja looduse-teadlaste kongressidel tõsiselt kõne alla võetavat. Pea ilmuvad ka Ivanovi, Kruberi j. t. autorite uued geografia õperaamatud — hoopis uuel alusel ja uue meetodi järele kokkuseatud. Need õperaamatud saivad Venemaa kooli geografiast uue ajajärgu loojateks. Eelnimetatud autoritele järgneb varsti terve seeria enam vähem kaunid geografia õperaamatuid kesk- ja kõrgem-alkkoolidele. Ka üheklassiliste alkoolide jaoks on Venekeeles juba mõnigi ajakõrgusel seisev käsiraamat ilmunud. — Viimaks ometi leidis koolielu tõsine nõue enesele ka Vene bürokraatia mõtte-valda teed: uued geografia õpekavad keskoolidele kinnitati hariduseministri poolt 1. juulil 1914 a. Nüüd oli geografia kui õpeaine enesele ametliselt juba enam vähem väärilise seisukoha keskoolide õpekavades leidnud. Geografiat kui õpeainele alkoolides isikutunnistust anda ei suutnud aga Venemaa nüüd juba küll surmavalda valgunud bürokraatia enam mitte.

Nii oli lugu Venemaal. Meie kitsal kodumaal oli ta aga teadupärast veel halvem. Õpetati ju meie kesk- ja kõrgem-alkoolides geografiat õpilastele võõras keeles, võõra shabloni järele ja kindlas ümberrahvustamise sihis. Meie oma kodumaa ja lähem eluline ümbrus jäi õpilastele geografia tunnis hoopis kuulmata, nägemata ja tundmata suuruseks. Selle vastu tuupis ta endale mõne Sise-Venemaa linna, jõe või järvenime pähe, ning see oli ka peaaegu kõik. Geografia õpetusest meie senistes alkoolides ei maksa juba juttu tehagi, olgugi et meie alkoolide õpekavades geografiat ametliselt enam vähem vääriline seisukoht oli. Kuid võõras vaimus ja ümberrahvustamise sihiga kokkuseatud õpekava, kooliõpetajate villets ettevalmistus, võõras keel, õpeabinõude puudus jne.

tegid ilusasti oma töö, nii et õpilased koolist välja tulles peaaegu niisama targad geograifikused olid kui kooli minnesgi.

Nii oli lugu minevikus ja olevikus. Nüüd, kus meie aga endile omapärast tuleviku kooli tahame luua, nüüd peame ka geografia õpetusele uue aluse ja väärilise seisukoha teiste ülddisharidusliste õpeainete seas andma. Uut kooli luues tuleb aga meil kooliõpetajatel palju eneseharimise tööd ära teha. Nagu teada, pole meid keegi loomisetöö jaoks ette valmistanud. Meid valmistati ju shablonilisteks käsitöölisteks koolipõllul. Nüüd peame meie, kooliõpetajad, endid enam oma õpeainetesse süvendama, peame endid uuemate õpeviisidega ja sellega tutvustama, mis mujal maades ära tehtud ja kätte on saadud. Nii tuleb meil ka geografia õpetuse alal tükk tublit tööd ära teha.

Iseenesest kerkib nüüd küsimus, kas on geografia õpetusel üldse, iseäranis aga just algkoolis seda tähtsust, otstarvet ja mõju, et meil maksab endid tema pärast niimoodi rakkesse panna? Vast saame ehk endi tuleviku koolisgi geografia õpetuse alal senise päliskaudsuse ja ükskõiksusega enam vähem läbi?

Meie kooliõpetajate enamusele arusaadavas keeles ja kättesaadavas kirjanduses — Vene keeles — on geografia kui õpeaine tähtsusest, tema õpeviisidest jne. üldse väga vähe kirjutatud. Nimetada võiks siin vast prof. Petri „Методы и принципы географии“ ja Тейки „О преподавании географии“, viimane neist on Ingliskeelest ümberpandud. Tähelepanemiseks võib ka Sokolovi „Очеркъ методики и дидактики учебной географии“ soovitada. See oleks ka peaaegu kõik. Eesti keelt ei maksa juba mitte nimetadagi. Minu teada pole veel senini Eesti keeles geografia kui kooli õpeaine üle mitte midagi kirjutatud. Sellepärast pole vististi mitte ülearune, kui siin mõne sõnaga geografia kui õpeaine tähtsust koolis tähele püüame panna.

Kooli geografiat on kahesugune eesmärk, nagu igal teiselgi ülddishariduslikel õpeainel: praktiline (materjalne) ja intellektualne (formalne). Nii on eestkätt geografia eesmärk anda õpilastele praktilisi teadmisi oma lähemast ümbrusest, isamaa ja teiste maade looduslistest oludest, elutingimistest, rahvalistest elunõuetest, eluküsimustest, ning lõpuks tervest maakerast kui inimesesoo eluasemest jne. Meie ei suuda omale vähegi haritud inimest ette kujutada, kellel ülmal tähendatud algaimed puuduksid. Nii elulised ja tarvilised on need teadmised igale inimesele, kes vähegi selgema pilguga oma ümber tahab ringi vaadata.

Teiseks, õpetab geografia õpilasi omi kogemusi ja tähelepanekuid lähemast ümbrusest gruppeerima, neid üksteisega

teatavasse kokkukõllasse ja süsteemi seadma, ning juhatab seega õpilastele edaspidisteks iseseisvateks tähelepanekuteks, edasiharimiseks tee ja metodi kätte. Edasi, äratab geografia õpilastes huvi oma kodumaa ja vööraste maade vastu, kasvatab seega teaduse jänu; õpetab teatava maakoha looduslistest ja rahvusteaduslistest iseäraldustest tingitud mitmekesidusest arusaama: kasvatab ja teritab seega laste vaimu ja mõtteviisi. Õpetab looduse ja maakohtade ilu vaatlema, tundma ja maitsma: kasvatab ja harib seega õpilaste iuutunnet. Äratab ja kasvatab õpilastes fantasiat, luulelendu, kui nad huvitavaid kirjeldusi vöörastest maadest ja rahvastest loevad, kuulevad, ning pilta või tabelid vaatlevad jne. See oleks, mida lühidalt geografia õpetuse hariva ja kasvatava mõju kohta üleüldse koolides võiks ütelda.

Algkoolis on geografia õpetusel küll kitsam eessiht, kuid õpeaine ja kooliolu ratsionalsel korraldusel võib ka siingi ülemal nimetatud tagajärgesid teataval mõödul saavutada. Ka siingi võib õpilane geografia kasvatavast ja harivast koolist läbi käies pääle praktiliste teadmiste hulga vaimlist vara omandada, mis teda kasulikuks seltskonna ja inimkonnaliikmeks kasvatab. Nii peaks geografia kui ühe tähtsama õpeaine koht algkoolis küllalt õigustatud olema. Seda enam veel, kui silmas pidada, et geografia, pääle oma otsekohese geografilise eesmärgi, teerajajaks on üheltpoolt loodusteaduste, teiselt poolt aga ajaloo õpetusele koolis. Sest ilma geografilise aluseta ei ole ajalugu ega loodusteadused kui kooli õpeained üleüldse mitte mõeldavad.

Mida peame meie endi uuendatud algkoolis geografia alalt õpetama? — Kõike seda, mille vastu õpilane huvi tunneb, mis tema tähelepanemist valdab! See vastus paistab küll pääliskaudsel vaatlemisel liig paradoksalne olevat. Kui aga tema üle ligemalt juurdlema hakata, siis näeme, et tal oma kindel mõte on. Esiteks peame meie oma õpilastele suurema vabaduse, suurema autonómia andma, kui seda senini meil nähtud või mõeldud on. Mitte sundus, mitte numbrid ja karistus ei pea õppimise tõukejõuks olema, vaid laste loomulik uudishimu ja teaduse jänu. Kooliõpetaja peab käsutaja seisukohalt vanema seltsimehe seisukohale alla astuma. Tarvilik on see kõigis õpeainetes, iseäranis aga just geografia õpetuse juures. Seisaklise ehk statilise õpetuse asemel peab dünamiline või liikuv õpetus sisse seatama.

Kui nüüd, teiseks, küsida, missugused oleksid eestkätt need geografia õpetuse objektid, mis õpilaste huvi ja tähelepanemist valdavad, siis jääb siin üks vastus: see objekt on õpilaste lähem ümbrus, õpilaste kodumaa. See on see püsikene maanurgakene, millega iga inimene lapsest saadik nagu ühte kasvab, mille osana ta ennast pärastgi poole tun-

neb olevat. Selles pisukeses mikrokosmis omandab laps ilma teadvuseta esimesed geografilised aimed. Sellest mikrokosmist välja minnes laiendab ja süvendab laps aastate kestel võrdluste ja tähelepanekute abil ilma teadvuseta omi geografilisi teadmisi. Sellest seisukohast peab ka kool välja minema. Teadvuseta omandatud kogemused ja tähelepanekud peab kool õpilase hinges teadvuse pinnale tooma, neid asjaliste tähelepanekute, kaartide, piltide, tabelite, mudelite jne. abil laiendama, süvendama, korraldama ja süstematiseerima. Nii peavad siis kodumaa füüsilis-geografilised ja kultuur-majanduslised andmed aluseks olema, mille pääle õpilane omad geografilised teadmised naabrimaadest ja rahvastest rajab. Seega oleks ka terve geografiline raskuse punkt meie algkoolis kodumaa ümber koondatud. Siit laieneb ta Venemaa ja teiste naabrimaade ja rahvaste üleüldisele vaatlemisele, nii palju kui neil maadel ja rahvastel meie kodumaaga kokkupuutumist poliitilistel, kaubanduslistel ja tööstuslistel aladel on. Eelpool tähendatud materjali vaadeldes omandaks õpilane gloobuse, kaartide, mudelite, telluri jne. abil tõelise aime maakerast, kui inimesesoo eluasemest. Seega oleks ka algkooli geografia õpetuse eesmärk saavutatud.

Õpeaastate järele kujuneks mõeldav alguskooli geografia õpekava järgmiselt. I õpeaastal omandaks õpilane, nõnda nimetatud vaatlemise tundides, koduümbruse üle järgmised eriaimed geografia alalt, nagu: ilmakaared, silmapiir, asjade ja kehade vastastikune seisukord, kaugus, pikkus, laius, kõrgus, lihtsamad pikkusemõõdud, aeg, lihtsamad ajamõõdud, aastaajad, nende üleüldine karakteristik, ümbruse maapind, veekogud, taimed, puud, loomad, linnud, inimeste töö ja talitus jne. — Iseenesest mõista, et sellel astmel veel ei õperaamata, ei kindlast õpekavast ega geografilisest terminologiast ja nomenklatuurist juttu ei või olla. Terve kursus, kui seda nii viisi võib nimetada, põhjenuks ainult nägelik-praktilise õpetuse alusel, kus vaatlemise objektideks eestkätt asjad ja kehad ise on, ning kus kooliõpetaja kui vanem seltsimees väikeste mudilaste keskel nende tähelepanemist aitab koondada ja tehtavaid järeldusi korraldada.

II. õpeaastal algab juba enam vähem süstematiline geografia õpetus. Eestkätt tuleks siin eelmise aasta tähelepanekute gruppeerimine, laiendamine ja süvendamine käsile. Edasi tuleks käsitada: plaan, kaardimõõt, maakaart (iseäranis tähelepanemist nõuab kaardi lugema õppimine), algaimed füüsilisest geografiast, nagu kuivmaa, veekogud, õhk, taimestik, loomastik ja inimesed. — Vaatlemise objektiks on eestkätt õpilaste koduümbrus ja lõpuks terve kodumaa kaartide, piltide ja tabelite läbi esitatuna ning ka võrdluseks pildid, mudelid kolleksionid Venemaalt ja teistest naabrimaadest.

III. õpeaasta algupool oleks pühendatud kodumaa kulturmajandusliste olude tundma õppimiseks. Järgmiseks astmeks oleks Venemaa üldine tundma õppimine füsilis-geograafiliste ja kulturmajandusliste andmete alusel. Ühtlasi laiendaksid ja süvendaksid õpilased omi teadmisi füsilise geografia alal ning omandaksid tarvilised algaimed matemaatilisest geografiast.

IV. õpeaastal tuleks algaimed füsilisest ja matemaatilisest geografiast süvendada ja laiendada ning pääle selle ka lühikene ülevaade meie meie lähemate naabrимаade ja rahvaste üle Europas ja Aasias, ja kui aeg lubab, siis ka vaatluse alla võtta tähtsamaid tööstuse riikisid teistes maailma jägudes. Selle juures tuleb aga seda igal võimalusel silmas pidada, missugune vahekord kõneall oleval maal, rahval või riigil meie kodumaaga, kaubanduslisel ja majanduslisel alal on.

Selle mõeldava õpekava väljamineku kohaks oleks teatav pädagogika printsip: tuttavast osast tundmata terviku juurde! Sest lähem ümbrus on õpilasele enam vähem tuntud ning lastele vaatlemiseks ja mõtlemiseks kättesaadav. Maakera kui inimesesoo eluase on aga õpilasele iseenesest tundmata ja kättesaamata suurus. Sellest võib ta ainult teatava mõtte protsessi järele aru saada. Ühtlasi oleks sellega ka õpeviis ettenähtud, nimelt süntetiline, kus juures tuttavatest ettekujutustest uus, seni tundmata pilt, kuju, saadakse. Siiski ainult nii ütelda puhassüntetilist metodi tarvitada oleks peaaegu võimata ja ka oma jägu riskant. Iseäranis maksev on viimane tähendus suurlinnade algkoolide kohta. Puhassüntetilist metodi tarvitades peaksime õpekava kontsentrilistesse ringidesse jaotama, ning sagedaid kordusi tegema. Sellepärast tuleb süntesist sagedasti analüüsi-ga vaheldada, võrdlevat ja ka vahel nõnda nimetatud vastastiku mõjuvusse või ärarippuvuse metodi käsitada, nii palju kui seda õpilaste arenemine ja arusaamine lubab.

Hääd õpekavad, õperaamatud ja metodid toovad üksi veel vähe kasu. Kooli hing on kooliõpetaja. Temal peab rohkesti elavaid geograafilisi teadmisi olema, osavust materjali elustada. Tal peab selleks vastavat kirjandust käes olema, tal peaks võimalust olema reisida, et otsekoheseid muljeid vastu võtta. Teiseks, tuleb lastega õpekäikusid ja õpereisisid korraldada, et nemad maad ja rahvast otsekohestest äranägemistest tundma õpiksid. Kolmandaks, peab kooliõpetajal tarvitada olema hästi korraldatud geografia õpeabinõude kollektsion, ehk museum. Näitlikkude õpeabinõude varal võib kooliõpetaja lastele pakkuda tõelist pilti ja aimet neist geograafilistest objektidest, mis kauguse, või mõne muu põhjuse pärast otsekohe-selt kättesaamatad on. Nii oleks siis meie tuleviku koolis geografia õpetuse tähtsamatest eeldustest hästi korraldatud

geografia kollektsion. Suuremais keskkohes, nagu linnades jne., peaks geografia õpeabinõude museumid või kabinetid sisse seutama. Ei ole ju ilma hästi korraldatud õpeabinõude kollektsionita geografia ja loodusteaduse loomulik õpetus üleüldse mitte mõeldav.

Missuguste geografia õpeabinõudega peaksid tulevikus meie uuendatud algkoolid varustatud olema? Pikalt seda siin harutama hakata ei ole mahti. Märgin ainult mööda minnes mõne tähtsama õpeabinõu ära, mis ühesgi algkoolis juba lähemas tulevikus puududa ei tohiks. Esimesel astmel tuleb siin küll nimetada kodumaa kaarti K. Raagi väljandes; selle järele Europa- ja Aasia-Venemaa füsilis-geografilist ja poliitilist kaarta; Öhtu-Europa ja teiste maailma jägude kaardid, maapoolikud, gloobus, võimalikult suuremat jägu, tellur jne. Puududa ei tohiks ka seinapildid ja tabelid, mis kujutavad tüüpilisemaid füsilis-geografilisi ja kultur-majanduslisi andmeid Venemaalt ja teistest naabrimaadest ja rahvastest. Niisama ei tohiks ka puududa mineralide kollektsionid, taimede herbariumid, mitmesugused kollektsionid taimede jne. ümbertöötuse alalt. Paljud neist eelpool nimetatud õpeabinõudest oleksid ka looduseloo ja ajaloo tundides tarvitatavad. Seega oleks vist ka peaaegu kõik hädalisemad ja praegu kättesaadavad õpeabinõud äratähendatud. Mööda minnes peab küll märkuse tegema, et kõik ülemal nimetatud õpeabinõud Vene koolide tarvis kokku on seatud, venekeelsed on ja täiesti meie uuendatud kooli eesmärgile ei vasta. Et aga tulevikusgi meie jõud selleks ei küüni, et endi koolile kõik õpeabinõud ise luua, siis peame juba võõrakeeliste õpeabinõudega leppima, seni kui neid eestistada jõuame. Võõrakeelistest oleksid aga venekeelsed ikkagi meie lastele kõige enam kättesaadavamad.

Nüüd puudub aga veel terve rida geografia õpeabinõusid, mida meil praegu kusagiltgi saada ei ole, ilma milleta aga meie tuleviku kool läbi ei saa. Need oleks näituseks õpilaste koduümbruse — kihelkonna — kaardid, maakonna kaardid, kodumaa linnade ja muude tähtsamate keskkohade plaanid ja ümbrusekaardid, seinapildid ja tabelid kodumaa kaunimaist maakohtadest, kodumaa geoloogilised tabelid jne. Puuduvad uue kooli kohased emakeelsed õpe- ja käsiraamatud, geografilised krestomatid ja vähemad laste lugemise raamatud; puuduvad ka geografia atlased, mida meie õpilastele kätte võiksime anda. Senini ilmunud emakeelsed geografia õperaamatud ei vasta meie uue kooli nõuetele. Nende raamatute puudusi siin üles lugeda viiks pikale. Mõtlen seda eraldi artiklis teha.

Ülemal nimetatud puuduvaid geografia õpeabinõusid võerad meile juba soetama ei hakka, Neid peame endile ise

looma. Selleks tööks peame meie kooliõpetajad endid organiseerima. Üksikult töötades ei jõua meie mitte nii pea soovitud sihile. Sellepärast oleks vaja geografia õpekavade väljatöötamiseks, õpe- ja lugemiseraamatute ja õpeabinõude soetamiseks keskkohi luua. See mõeldav keskkohi või komisioon astuks Eesti Kirjanduse Seltsi koolikirjanduse toimekonnaga ühendusesse, avaldaks tarvilised üleskutsed, nõutaks paremate tööde virgutuseks auutasu jne. Keskkoha kaudu võiksid siis kõik need üksteisega ühendusesse astuda, kes geografia alal midagi luua kavatsevad. Sellel viisil võiksimid endid asjata jõukillustamise eest hoida ja eestkätt just kõige hädalisemad ja tarvilisemad õpeabinõud ja raamatud soetada.

Oleme selle lühikese ülevaatega lõpule jõudnud. Kokkuvõttes tuleks järgmised väited meelde panna.

1. Uuendatud Eesti algkoolis tuleb geografiat kui õpeainele, mis pääle praktiliste teadmiste õpilaste tähelepanekut, mõtteviisi, ilutunnet, fantasiat jne. harib ja kasvatab, vääriline seisukoht teiste üleüldisharidusliste õpeainete seas anda.

2. Geografia õpetuse eesmärgiks on õpilaste lähema ümbruse, kodumaa (Eestimaa), Venemaa ja teiste tähtsamate naabrimaade ja rahvaste tundma õppimine füüsilis-geograafiliste ja kultuur-majandusliste andmete alusel.

3. Geografia õpetuse algaimetena tuleb õpilasi tutvustada juba esimesel kooliaastal nõnda nimetatud nägelise jutustamise või kodumaa tundmise tundides; süstematiline geografia õpetus algab teisel õpeaastal ning põhjeneb kodumaa füüsilis-geograafiliste andmete alusel; siit laieneb ta eespool nähtud kava piirides iga järgmise õpeaastaga ikka laiema geograafiliste objektide valla üle.

4. Geografia õpeviis algkoolis olgu pääasjalikult süntetiline, kuid vaheldugu tarbekorral analüüsi ja teiste meetoditega; õpetus põhjeneb kaartide, piltide, tabelite jne. nägeliku tundma õppimise alusel.

5. Eesti algkoolile tulevad eestkätt uued geografia õpe- ja lugemiseraamatud ning näitlikud õpeabinõud kodumaa geografiast luua, kuna teised näitlikud õpeabinõud esialgul venekeelsed võivad olla.

Rahvahariduse kongress

7., 8. ja 9. aprillil Tartus Kommertsikooli ruumides.

(Järg).

Natukene aega enne kõne lõpetust ilmus 9/12 koosolekule õpekonna kurator, prof. V. E. Grabar. Sellepärast läks koosolek pärast ettekannet Vene keele pääle üle ja võttis küsimused, mille kohta temal õpekonna juha-

tajalt selgitust tarvis oli, kõne alla. Kõigepäält tutvustas kongressi juhataja P. Pöld kuratori kongressi, kui organiseeritud Eesti kooliõpetajate ja haridusetegelaste esituse, koosseisuga ja tema töökavaga. Ühtlasi luges ta Vene keeles kongressi tähtsamad poliitilised resolutsioonid ette. Siis selgitas A. Vallner Petrogradist seaduseparagrahvide põhjal, missugune rahvakool Baltimaal oleks pidanud olema, ja kujutas seda, kuidas see tõepoolest olnud. Inspektorid ja direktorid, kes pidid olema nõuandjateks ja juhatajateks kooliõpetajatele, täitsid politseiniku aset ja ajasid kõigest jõust venestuse sihta taga. Oma väiteid kinnitab kõneleja faktidega ja küsib siis õpekonna juhatajalt, kas tema seniste rahvakoolide direktorite ja inspektorite tegevust tunneb ja, kui see temale teada on, mis on nende inimeste kõrvaldamiseks ette võetud. P. Pöld lisab sellele veel küsimuse juurde, kuidas õpekonna juhataja meie kooli kujunemise pääle vaatab.

Prof. Grabari soovil tuuakse kooliõpetajate poolt mitmed iseloomulikud faktid inspektorite tegevusest ette. Siis vastab kurator pikemas kõnes. Vana valitsus kärtis kõige rohkem seltskonna organiseerimist ja sellest pääsjalikult sündis kõik paha. Nüüd võivad kooliõpetajad ühineda, koos käia, kurator tervitab nende ühist tööd kongressil. Oma programmi juurde üle minnes seletab kurator, et temal seda esialgu ei olevatgi. Praegune aeg ei ole selleks kohane põhjalikka uuendusi läbi viia, see võib alles pärast asutavat kogu sündida. Kuratori kohuste täitmine tulnud temale kaunis ootamata. Kui ta 24 aastat juba Tartus elab, ei tundvat ta kohalikka kooliülemusi, ega algkooli, kuna ta keskkooli ja kõrgema kooli asjale alati lähedal seisnud. Rahvakooli inspektorid ja direktorid on üle terve riigi ühesugust värvi kannud. Mitte Vene kool ei ole selles süüdi, et emakeelne õpetus koolis lubatud ei olnud, vaid see asjaolu, et meil ka seadust maksvaks ei tunnistatud

Seniseid inspektorid ja direktorid tahab kurator järkjärgult tagandada. Tarvis on, et nende tegevuse kohta kindlat materjali kogutaks. Vene keele kohta arvab kurator, et ta isiklikult seda kellegile pääle ei sunniks, sest Vene keel jõuab ise enese eest seista. Kurator lõpetab kõne eestikeelse lausega, mis ta Eesti üliõpilastelt õppinud: „Teos õiglane ja vahvas, ustav sulle, Eesti rahvas“. Küsimuse pääle, kas tohib rahvakoolis viibimata Eesti õpekeele pääle üle minna, vastab kurator, et tema seda ei keela sääl, kus õpilaste rahvusline kokkusead seda lubab.

Kuratorile vastab kooliõpetaja K a n a Petrogradist, kes tähendab, et meid mitte Vene kool ei rõhunud, vaid Vene kooli tegelased. Meid süüdisitati alati millegisgi. Nüüd nõuame meie, et meie koolijuhatus isikute kätte läheks, keda meie täiesti usaldame. Meie ootame, et kurator Grabar vana valitsuse halbadele traditsioonidele lõpu teeb ja takistustest üle saab.

Kurator tänab usalduse eest ja palub inspektoritesse puutuvat materjali Dr. O. Kallase ja P. Pöldi kätte saata.

Kurator lahkub kongressilt $\frac{1}{2}$ 2. Pärast seda tehakse lõunavaheaeg.

Pärast lõunavaheaega kõneles M. R e i n i k (Tartust) „Rahvakooli õpekeelest. Ettekandja annab ülevaate emakeele kui õpekeele saatuses rahvakoolis 1886 a. pääle ja asub siis põhjusemõtteliku seisukoha võtmisele. Kongress tunnistab kõneleja väited omaks ja võtab nad vastuvaidlemata oma otsuste hulka:

1. Venekeelne kool on veel viletsam, kui endine usukool. Lapsed õpivad vast küll mõne sõna Vene keelt enam, kui endises reformeerimata koolis, aga lastele arusaamata keeles õpetamine nõrib laste mõistuse, ei lase neid vaimiselt välja areneda, lahutab lapsed kooliõpetajatest (s. o. lapsed saavad kooliõpetaja vastu umbusklikuks ja kooliõpetajal ei ole pea mingisugust kasvatavat mõju laste pääle); kool õpetab lapsi päälegi viletsasti, aga ei kasvata neid.

2. Ainukene tee kooli sõna tõsises mõttes kooliks teha, on emakeelse õpetuse makspanemine. Ainult emakeeles õppides võib laps igakülgselt välja areneda: Emakeeles õpetades võib kooliõpetaja õiget kasvatust mõju lapse pääle avaldada. Ainult emakeelne kool võib meile kasulikku kodanikka anda.

Et resolutsionides avaldatud nõudele tegelikult ligemale astuda otsustab kongress:

Õpetus tuleb algkoolides 10. aprillist 1917. a. pääle emakeeles sisse seada.

Kus selleks iseäralisi raskusi peaks olema, sääll jääb nõude makspanemine kohaliku koolivalitsuse ja pädagogika nõukogu otsustada.

Käesoleva aasta sügisest pääle peab emakeelne õpetus tingimata algama kõikides meie algkoolides, kõrgemates algkoolides ja progümnasiumides,

Järgnevad läbirääkimised K. Viljaku ennelõunase kõne üle, kusjuures herra Viljak oma kokkuseatud tabelid koolitüüpuste kohta demonstreerib. Sel puhul seletab õpetaja A. Klasep pikemalt, mis tähtsus ristiusul kulturi kohta on kui võimul, ilma milleta isiku väljaarenemine võimatu. Et läbirääkimised Viljaku üksikute väidete üle liiga pikale ähvardavad minna, kongressil aga veel palju tööd ees, siis tunnistatakse tema ettepanekud tähtsaks materjaliks edaspidi asutatavate komisjonide jaoks, kes lähemalt kooli korralduse peavad välja töötama, ja lõpetatakse vaieldused järgnevate üleüldiste otsustega:

1. Kool tuleb astmeliselt (järjeliselt) korraldada, nõnda et üleminek ühe astme päält teisele ilma raskusteta võimalik oleks.

2. Kooli korralduse aluseks tuleb üleüldine avalik rahvakool arvata.

3. Järjelise koolisüsteemi läbiviimisel tuleb praegu olemasolevaid koolisid ja tüüpusi tarvitada ning kasutada.

J. Koorits (Tartust) kõneleb „Vene keele õpetusest koolis“. Kõneleja toob need põhjused ette, mis meile Vene keele tarvilikuks teevad, arvustab praegust Vene keele õpetust ja nõuab selle piiramist kõige tarvilikumaga; ta tunnistab uusi õperaamatuid tarvilikuks, mille kokkuseadmiseks komisjonid peaks loodama, ja soovib õpetusega alles teisel õpeaastal algust teha. Kongress võtab selle kõne põhjal järgmise resolutsioni vastu:

1. Vene keele oskamine on meie rahvale nii hästi riikliste ja majandusliste elutingimiste, kui ka üleüldise kultuurilise arenemise pärast tähtis.

2. Vene keele õpetus tuleb pädagogiliste nõuete kohaselt seada, niihästi õppimise alguse kui ka metodi poolest.

J. Neumann (Tartust) paneb kõnes „Rahvakooli õpeaeg ja õpekavad“ ette kooliaega maal 15. sept. kuni 15. maini määrata, linnas 16. aug. kuni 1. juunini, koolitunda esimesel õpeaastal 4, kahel viimasel 5 seada; koollõpetajaid olgu neljaaastasest koolis 4, esialgu aga vähemalt 2; maal peaks kodune laste ettevalmistus alles jääma. Referent paneb omalt poolt selgituseks 4 aastase algkooli ja 4 aastase kõrgema algkooli õpeplaani ette, mis tundides järgmiselt kujuneb:

Õpeained	Algkool				Kõrgem algkool			
	I a.	II a.	III a.	IV a.	I a.	II a.	III a.	IV a.
Usuõpetus	2	2	2	2	2	2	2	2
Eesti keel	8	6	6	6	3	3	3	3
Vene keel	—	6	6	6	6	6	6	6
Rehkendus (geometria, algebr.)	4	4	5	5	5	5	4	4
Ümbruse õpet. ja kodum. tund.	3	3	—	—	—	—	—	—
Geografia ja looduseõpetus	—	—	4	4	2	2	2	2
Looduseõpetus ja füüsika	—	—	—	—	4	4	5	5
Ajalugu	—	—	—	—	2	2	2	2
Joonistamine	1	1	1	1	1	1	1	1
Laulmine	2	2	2	2	1	1	1	1
Käsitöö	2	2	2	2	2	2	2	2
Võimlemine	2	2	2	2	2	2	2	2
	24 t	28 t	30 t	30 t	30 t	30 t	30 t	30 t

Läbirääkimistel vaidleb Kana koduse ettevalmistuse vastu ja leiab, et ettepannud programm liiga üksikuteks õpeaineteks on jaotatud. Arvatakse mitmelt poolt ka, et tuleval õpeaastal võimatu saab olema kooliaega üleüldiselt nõutaval määral pikendada ja tuleb selle poolest kohalikkude võimalustega rehkendada. A. Vallner soovitab karskuseõpetust rahvakooli õpekavasse võtta, P. Põld vaidleb selle kui iseseisva aine vastu ja arvab, et karskuse mõte terve õpetusest peaks läbi käima. Kongress ühineb viimati järgmiste otsuste juures:

1. Kongress tunnistab tarvilikuks, et tuleval õpeaastal kolmeaastasest algkoolid võimalikult neljaaastaseks muudetaks niihästi linnades kui ka maal; selleks tuleb kooliõpetajate ühisustel kui ka omavalitsuse organidel viibimata eeltöödele asuda.

2. Kongress tunnistab tarvilikuks, et õpeaasta tuleb pikendada, kuid arvab, et iseäraliste olude tõttu kooliaeg järgneval õpeaastal kohalikkude võimaluste järele peab kujunema.

3. Õpekava tuleb täiendada elule lähenemise ja kodumaa tundmaõppimise mõttes. Karskuseõpetus ja tervishoid tulevad ka õpekavasse võtta.

Et aeg hiline, siis jätab P. Põld oma kõne „keskkooli korraldusest“ ette kandmata ning toob ainult oma teesid ette: praegune keskkool tuleb põhjalikult uuendada; keskkool olgu praeguse keskkooli

ülemad klassid; keskkool andku ümmarguse hariduse, vastuvõtmine kõrgematesse koolidesse rippugu neist õpeasutustest endist ära; õpetus olgu keskkoolis nõnda korraldatud, et teatava hulga üleüldiste sunduslike õpeainete kõrval annet ja huvitust mööda ainete valik oleks võimaldatud; õpetus olgu maksuta, emakeelne. Kongress võtab nendest väidetest ainult hädalisemad harutusele ja otsustab nende põhjal:

1. Õpetus peab keskkoolis rahvakeelne olema
2. Meie kodumaal tuleb nõuda, et keskkoolid rahvaste vahel jaotataks, nõnda et Eesti lapsed eestikeelistes keskkoolides saaksid õppida. Juba käesoleva aasta sügisel tuleb üleminekuga Eesti õpekeele päle keskkoolides algust teha. Kus see jaotus raske, sääal tuleb maaomavalitsuse ja eraalgatusel keskkoolid elule kutsuda, mis maa ja riigi poolt peavad abi saama.

3. Kui seni maksvad keskkoolide õigused veel jõusse jäävad, siis peab eestikeeliste keskkoolide lõpetajad kõigi riikliste keskkoolide õiguste osalisteks tunnustatama.

4. Neis keskkooli klassides, kus õpetus esialgu veel venekeelseks jääb, tuleb tõsiselt Eesti keele, kirjanduse, kodumaa ajaloo ja maadeteaduse päle rõhku panna.

H. Laksberg räägib „kutseharidusest“ välja minnes sellest, et kodumaapind meie majanduslike tuleviku määrab; toonitab iseäranis põllutöökoolide vajadust, aga ka kaubanduse ja tööstuse hariduse tarvet. Läbi-rääkimistel paneb Kana rõhku selle päle, et meie rahva tulevik ka veel on, mispärast meresõidu koola peab elule kutsutama. I. Treufeldt toob ette need kavatsused, mis Põhja-Liivimaa põllumeeste keskselti põllutöökoolide asjus on ja soovitab seda silmas pidada. Kongressi otsused on:

1. Et kodumaa kultuuriline tõus ta tööstuslisest ja majanduslisest tõusust oleneb, tuleb kutseliselt haritud inimesi ette valmistada; selleks on ühiskond kohustatud suure agarusega kutsekoola, muu seas ka mereasjandusekoola elule kutsuma.

2. Päärõhku tuleb alamkutsekoolide asutamise päle panna.

3. Kutsekoolid, kus Eesti lapsed enamuses, tulevad Eesti elu ja kooli põhinõuetel reorganiseerida, sügisest päle tuleb neis Eesti keel õpekeeleks võtta.

4. Omavalitsuse organid peavad viibimata kindlaks tegema, missugused kutsekoolid tulevad kusagil asutada; nõndasamuti peavad nad samme astuma kooliõpetajate otsimise ja ettevalmistamise sihis.

5. Kõik koolid peavad ühe valitsuse alla käima.

Lõpuks kõneleb veel teisel päeval M. Kampmann „Eesti koolide õpeabinõudest.“¹⁾ Vaieustel juhatakse selle päle tähelepanemist, et kooliraamatute ametlik läbikatsumine ülepea peab ära jääma, küll aga arvatakse tarvilikuks nende soovitamist kooliõpetajate liitude juures asutatavate komisjonide poolt. J. Avik nõuab, et õperaamatuid keele-

1) Kõne on juba ilmunud kuukirjas nr. 4.

liselt revideeritaks, et raskeid keelevigu ära hoida, ja soovib Eesti keele kursuste elulekutsumist tegelikkude pädagogide jaoks, kus nad endid võiksid täiendada. Otsuseks võetakse:

1. Kooliraamatud on tarvilikud ettekantud õpeaine osalise ja üldmise kordamise jaoks.

2. Kooliraamatu trükkimisel tuleb hügienilist külge teravamalt silmas pidada.

3. Eesti kooli loomise pärast tuleb pädagogilistele nõuetele vastavate õperaamatute ja õpeabinõude muretsemiseks sedamaid tööle asuda.

4. Kooliraamatute ametlik läbikatsumine tuleb tegelikkude koolimeeste komisjonide kätte anda, kes oma pädagogiliste teadmiste poolest aja kõrgusel seisavad. Need komisjonid soovivad raamatuid, kuid õperaamatute väljavalik jääb kooliõpetajal vabaks.

Töö lõpetatakse teisel päeval umbes kell 10 õ.

Kolmandal päeval algab koosolek 1/29 hommikul väkese arupärimisega kongressijuhataja P. Põldi vastu, kes esimesel päeval vaielustes poliitiliste resolutsionide üle ütelist oli tarvitanud, et mitmed pahempoolistest kooliõpetajatest veel paari aasta eest inspektori jalgu suudelnud. Arupärimine läks välja päälinna kooliõpetajate poolt, kes küsisid, kas nad selle välja-kutse oma seltsimeestele päälinna peavad ühes võtma. Kui P. Põld lühikeste, aga kaunis ägedate vaieluste järel seletab, et tema mitte üleüldiselt kedagi ei ole süüdistanud, vaid oma mõtte poolehoidjaid tegevusetuse etteheite vastu kaitstes üksikutele pääle tunginud ning valmis on avalikult ajakirjanduses oma sõnade eest välja astuma, siis jäid arupärijad seletusega rahule ja vahejuhtumine oli lõpetatud.

Siis saab arukordseks ettepanekuks sõjamees-kooliõpetaja J. Lomp sõna, kes kongressile soovib mobiliseeritud rahvakooliõpetajaid ajutiseks vabaks paluda. Kongress ühineb ühel häällel ettepanud resolutsioniga:

„Riigi eluliseks ülesandeks tunnistades sõda võidurikkale lõpule viia ilma võõraste maade omandamiseta, arvab kongress tungivalt tarvilikuks, et mobiliseeritud rahvakooliõpetajad väeteenistusest ajutiselt tagasi kutsutaks uuendatud riigikorra kaitsetööle, nimelt demokraatiliselt vabariigi mõtte propageerimiseks, asutava kogu ülesannete selgitamiseks ja haridusetöö tegemiseks.

See otsus antakse Ajutisele Valitsusele, Petrogradi Tööliste ja Soldatite Nõukogule ja Ülevenemaalise kooliõpetajate liidu juhatusele teada.

A. Goruschkin ja J. Tork kõnelevad „kooliõpetaja ettevalmistusest ja ettevalmistusasutustest“. Esimene kõneleja toonitab isäärans alghariduse tähtsusest välja minnes kooliõpetaja ettevalmistuse tarvet, mis üleüldiseid teadmisi vähemalt keskkooli kursuse piirides ja pääle selle pädagogilise eri-ettevalmistuse peab andma. Seminarid tulevad selles mõttes ümber luua. Praegused kooliõpetaja-institudid peavad kõrgete kooliõpetajateks asutusteks muudetama 3-aastase kursusega, kolme jaoksõnaga (füüsika-matematika, ajaloo-keeleteaduse ja loodusloo-geografia). Esialgu aga, kus palju õpejõudusid tarvis, tuleb kõiki teesid tarvitada, kuidas kooliõpetajaid saada. I. Tork toob ajapuudusel ainult oma väited ette,

millele ta seletusi juurde lisab. Ta nõuab kooliõpetajale laiu üleüldiseid teadmisi ja põhjalikku pädagogilist eri-ettevalmistust, praeguste ettevalmistus-asutuste põhjalikku uuendust, uute seminaride avamist (6—7), praegu töötavate Rakvere ja Tartu seminaride ümbermuutmist eestikeelisteks, Tartu kooliõpetajate-institudi reformeerimist kõrgemaks õpeasutuseks elastilise õpekavaga, 4-aastase õpeajaga, kahe osakonnaga, humanitar- ja loodusteaduste jaoks. Kooliõpetaja ettevalmistusasutused olgu maksuta ja prii ülespidamisega. Ajutise kooliõpetajate puuduse kõrvaldamiseks tuleb kõiki Venemaal laialiolevaid kooliõpetajaid koguda ja pädagogika kursuseid uuendada.

Läbirääkimistel soovitab Kõo põllutöökooli juhataja Allmann ka niisuguseid kooliõpetaja ettevalmistusasutusi elule kutsuda, kus ka põllutööd õpetatakse. Schulzenberg ja Männik, Tartu kooliõpetajate-institudi kasvandikud, arvustavad selle õpeasutuse vaeulikkust eestlaste vastu ja teevad ettepanekuid selle uuenduse kohta: Eesti mees tuleks juhatajaks panna, Eesti keel õpekeeleks seada, ehk vähemalt eestikeelsed kõrvalkursused käima panna. V. Ernits ja A. Sildnik juhivad tähelepanemist Tartu ülikooli filologia fakultedi pääle, mida võimalik oleks uuendada ja täiendada pädagogika distsiplinide poolest. Neiu Välbe soovitab, et naesterahvaid instituti meestega ühesugustel aluste peaks vastu võetama.

Koosoleku juhataja ettepanekul ühineb kongress järgmiste resolutsionide juures:

1. Kongress tunnistab tarvilikuks, et kooliõpetajate, iseäranis algkooliõpetajate ettevalmistuse pääle tõsiselt rõhku pandaks.
2. Kooliõpetajate ettevalmistusasutused on seminarid, mis kesk-koolile üleüldistes teadmistes vastavad ja pädagogilist eriettevalmistust annavad, institudid, kui kõrgemad pädagogilised asutused, kursused ülikoolide ja eriõpeasutuste juures ning ajutised pädagogilised kursused.
3. Praegu olemasolevad pädagogilised asutused tulevad põhjalikult pädagogiliste nõuete kohaselt uuendada.
4. Tuleb püüda, et olemasolevad kooliõpetajate ettevalmistusasutused eestikeelisteks ümber muudetaks ja Eesti kooli teenistusse scataks. Kus selleks takistused ees, tuleb omavalitsuse- ja eraalgatusel uusi asutusi elule kutsuda.
5. Et ajutist kooliõpetajate puudust kõrvaldada, tuleb ajutiselt kõiki teid käia, et tarviliku arvu kooliõpetajaid saada: kõiki Venemaal laiali olevaid kooliõpetajaid koguda ja kodumaale tööle kutsuda iseäralise büroo kaudu, ajutisi pädagogilisi kursusi elule kutsuda jne.
6. Koosolek tunnistab soovitavaks, et pääle seminaride, pädagogika kursuste ja teiste ettevalmistusasutuste veel niisugune õpeasutus oleks, kus õpilastel võimalus oleks pääle tarvilise pädagogilise hariduse ka põllumajanduslist haridust saada.
7. Kooliõpetajate ettevalmistusasutustesse võetakse naesterahvaid neilsamul alustel vastu kui meesterahvaid.
8. Kooliõpetajate ettevalmistuse tulevase kujunemise läbitöötamiseks. asutatakse kooliõpetajate liitude juurde komisjonid.

9. Et kandvat anderikast tööjõudu rahvaelus tähtsamale tööalale võita, et majanduslist tegurit kui täitsa ülekohtust kõrvaldada, on nõudeks: kooliõpetajate ettevalmistusasutused olgu mitte ainult maksuta, prii õpeabinõudega, vaid ka prii ülespidamisega.

10 minutilise vaheaja järele tehakse otsuseks kongressikulude katmiseks koosolijate keskel korjandust toime panna ja võetakse siis kooliõpetajateliidu loomise küsimus harutusele. Läbirääkimiste aluseks on Tallinna kooliõpetajate seltsi poolt valmistatud projekt, kus liidu valitsemine liitunud seltside juhatuste nõukogude ja revisjoni-komisjonide liikmetest sünnitatud täiskogu kätte antakse, jooksvad asjad nõukogu ja selle täidesaatva komitee ajada jäetakse. Leitakse, et käesolevas kavatsuses just esituse küsimus väga puudulikult on lahendatud ja küllalt õigluse nõutele ei vasta.

Kongress otsustab:

1. Kongress tunnistab tungivalt tarvilikuks, et Eesti kooliõpetajad Eesti kooli teostamiseks ja kandmiseks Eesti kooliõpetajate maaliiduks ühineksid.

2. Maaliidu üksused on maakonnaliidud ja vähemad kohalikud ühisused.

3. Maakonna-liitu saadavad üksikud vähemad kohalikud ühisused iga oma 10 liikme kohta ühe esitaja; üle torvete kümnete olevat 5 ja rohkem lüget loetakse uueks terveks kümneks. Iga maakonna liit saadab iga 50 liikme kohta ühe asemiku ülemaalisesse liitu, kusjuures 25 ja rohkem liikmeid uueks viiekümne-üksuseks loetakse. Maaliidu asemikkudekogu esimene koosolek peetakse ära Rakveres, pühapäeval, 14. mail s. a.

5. Maaliidu asemikkude-kogu esimese koosoleku pääülesandeks on: Maaliidu põhjuskirja väljatöötamine ja Eesti teise haridusekongressi töökava ja kõnelejate aramääramine.

Et paljud kongressi liikmed tahavad ära sõita, siis jäävad ajapuu-dusel W. Tammani kõne kooliõpetajate edasiharimisest, A. Sildniku kõne kooliõpetajate palgaoludest ära. Niisama langevad välja G. Kallameesi kõne raamatukogudest ja H. Weske ettekanne kursustest. Räägitakse ainult veel jooksvatest küsimustest. O. Kallase ettepanekul võtab kongress järgmised otsused:

1. Büroo, mille ülesandeks on kõiki Wenemaal olevaid Eesti kooliõpetajaid (väljaarvatud Eesti asunduste kooliõpetajad) koguda ja kodumaale tööle kutsuda, asutatakse ajutiselt Eesti Nooresoo Kasvatuse Seltsi juurde Tartus. Maaliidu elulekutsumise järele läheb ta viimase kätte üle.

2. Asutatakse büroo, mille ülesandeks on rahvakoolide direktorite ja inspektorite kohta käivat materjali nende eba-hariduslise töö ja venestuspoliitilise tegevuse üle koguda; büroo esialgne asukoht on Tartus Eesti Nooresoo Kasvatuse Seltsi juures, pärast läheb ta maaliidu juurde üle.

W. Tammann paneb ette suvel kooliõpetajate edasiharimise kursusi toime panna. J. Laurson juhib tähelepanemist selle pääle, et kroonu poolt selleks otstarbeks 5000 rbl. on määratud.

Kongress tunnistab tarvilikuks kooliõpetajate ettevalmistamiseks suvel kursusi toime panna ja sammusid astuda, et sellekohased kroonu abirahad seminaride juures seks otstarbeks ära tarvitataks.

P. Pöldi ettepanekul otsustatakse:

Kooliõpetajate ühisused peavad ses sihis välja astuma, et kohalikud omavalitsuse-asutused omal kulul isikuid suvisetele ettevalmistuskursustele saadaksid.

Dr. Kallas teeb ettepaneku: Kooliõpetajate liit asutagu ühes kohaliku omavalitsusega maakonna linnadesse pädagogilisi raamatukogusid. Kongress kiidab ettepaneku hääks. P. Pöld soovitab, et kooliõpetajad teataksid, missugused raamatud kõige tarvilikumad on, ja sellekohased nimekirjad avaldataks.

Weidermann awaldab soovi, et kongressi kirjeldus eri-raamatuna ilmuku ehk „Kasvatuse ja Hariduse“ ära trükitaks. Kooliõpetaja Lint paneb südame pääle „Kasvatust ja Haridust“ tellimistega toetada.

Kell 1, 15 min. lõpetab P. Pöld kongressi, lõpusõnas täheheades, et kongress lahkuminekute pääle vaatamata ühist pinda on leidnud kogunedes lipu ümber: „Eesti kool, Eesti keel.“ Saagu see kool teguriks, mis meie rahva elu ümber loob. Weidermann tähendab liigutatult, et kongress sügava mälestuse järel jätab. Vaimustatud „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ järel lähevad koosolijad laiali.

Kirjandusest.

a) Teated soovitavatest raamatutest.

Ajutiste kursuste, ettelugemiste, kõnede, õpereiside jne. kõrval on kooliõpetajal veel palju teisi teesid edasitöötamiseks. Neist kõige kindlam ja mõjuvam, kui ka mitte kõige odavam, on kahtlemata pädagogilise ja ülepea kooliõpetaja ametisse puutuva kirjanduse lugemine. Üksigi kool, isegi seminar, ei tee inimest valmis; pääleegi on kooliõpetajal seesugune amet, kus ta alatasa peab enesest välja andma. Selge on, et selle alalise kulutamise juures isegi kõige suuremad tagavarad otsa lõpevad ja viimaks näpud põhja ulatavad: kooliõpetaja on ennast tühjaks pumbanud, tal ei ole enam lastele — pääle oma kuiva õpeaine, mis siis ka ikka samades lahjades vormides kordub — midagi pakkuda. Täiuse asemele on tühjus asunud ja pedant ja vilister on valmis, kelle kohta Goethe kirjutab: Was ist ein Philister? Ein hohler Darm, von Furcht und Hoffnung angefüllt das Gott erbarm'!

Et sarnast tardumist ja kivinemist ära hoida, on tarvilik, et kooliõpetaja pädagogilise kirjandusega alalises ühenduses seisaks ja uuemaid pädagogika voolusid hoolega silmas peaks. Seega ei taha ma sugugi öelda, et kõik see, mis uus, ka kuld oleks. Ei kaugeltgi!

Hää aga on, kui meie, kooliõpetajad, nii hästi uut kui vana tunneme, läbi kaalume ja siis neist sihtidest ja ideedest uusi süntesisid loome, mis meie oludele vastavad ja mis meie tööd aitavad viljakamalt korraldada.

Selles mõttes julgen järgmist kirjandust soovitada:

П. Соколовъ. Исторія педагогическихъ системъ. Изданіе В. Клестова. Петроградъ. 1916. Hind 3, 5 rbl.

See raamat toob* ülevaatlikus kokkuvõttes tähtsamate kultuurirahvaste kasvatuse viisid ja idealid, ühes nende algatajatega, esitusele, nagu spartalased ja ateenlased, Plato ja Aristoteles; roomlaste praktilised arvamisused kasvatuse kohta — Quintilian. Missugused ideed oleme meie vana, klassika pädagogikalt pärinud? — Kristlik kasvatamine esimestel aastasadel — Augustin (De civitate Dei). Keskaja sholastiline kool ja tema korraldus: trivium ja quadrivium, keskaja koolidistsiplin, rüütliite ja naesterahva kasvatus; siis humanismi ja usupuhatuse ajajärgu kool: Agricola, Vimpheling ja rahvusline kasvatus (1500) Rotterdami Erasmus, M. Luther, Melanchthon kui teadusliku kooli algataja; Jesuittide koolid ja pädagogika; humanistiline kool realistlisel alusel: Ludvig Vives (1500), P. Ramus, F. Rablée, Montaigne; pädagogika filosoofia ideede mõju all: Baco, Descartes, Ratichius, Amos Komenius; pietismi kasvatuse viis: Hermann Francke, Francois de Fenélon; siis selgituse aja pädagogika: John Locke, J. J. Rousseau (Emil); filantropism Saksamaal: J. Basedov j. t.; sotsialsete huvide pädagogika: Em. Kant, Fichte (vanem), Pestalozzi, Fröbel; siis teaduslik-psühholoogiline kool: Herbart, Stoy, Strümpell; pädagogika realistlised süsteimid: Herbert Spencer; individual-sotsiaalne vool praeguse aja pädagogikas:

Maria Montessori, Paul Natorp; töökool: G. Kerschensteiner. — Nii raamatu sisu üleüldistes joontes. Lähemaga tutvustab end lugeja ise.

П. О. Каптеревъ. Дидактическіе очерки. Теорія образования. Изданіе второе. Петроградъ 1915. Книжный складъ „Земля“. Невскій пр. 55. Цѣна 2, 4 руб.

Kapterev on Vene tähtsam kasvatusteadlane teoreetilisel alal. Tema tööd on laialt tuntud. Toon siin eelnimet. raamatu sisu pääjoontes. I. Didaktika ajaloolik ülevaade (Ratichius, A. Komenius, Pestalozzi, Herbart, Diesterveg, eksperimentaalne didaktika). II. Hariduse oluline käik ja psühologia, hariduse kui inimese organismi tung ja avaldus, kui võimiste arenemine, hariduse formaalne ja materjalne külg, kõlbluse element hariduses. III. Üleüldine haridus ja tema koosseis, õpeainete väljavalik, ühendus õpilaste vahel, üksikute õpeainete hindamine arenemise seisukohalt. IV. Pädagogiline metod, ajaloolik ülevaade, laste vaimlised huvid, näitlik õpetus, metodi vormid jne. V. Kooliõpetaja omadused, ettevalmistus jne. VI. Koolimajad, koolikord ja koolisüsteem.

See raamat on sedavõrd tähtis, et teda iga kooliõpetaja peaks tundma. П. О. Каптеревъ. Педагогическая Психология. Издание третье, С. Петербургъ. Книжный складъ „Земля“. 1914. Невскій пр, 55. Hind 3 г.

А. Лазурскій. Очеркъ науки о характерахъ. 3 издание. Петроградъ 1917. Издание К. Л. Риккера Морская 17.

Тема *sisu* on:

Часть I. Предметъ, задачи и методы науки о характерахъ, часть II. Обзоръ наклонностей, относящихся къ области вниманія, чувствованій, движеній и волевыхъ процессовъ. Приложение: Программа изслѣдованія личности.

А. Лазурскій. Школьные характеристики. 2 изд., Петроградъ 1913. Издание К. Л. Риккера. Морская 17.

Kuna Каптерев omas raamatus pädagogilist, s. o. seda osa psühologiast käsitab, mis didaktika piirkonda käib, töötab Lasurski individuaalse ehk differentsialse, s. o. üksiku indiviidumi, inimese iseäralduste alal. See psühologia haru on niisama vana, kui psühilised küsimused üleüldse. Juba vanad greeklased tegid selle küsimuse kallal tööd.

Nende selleaegiste arvamiste järele seisis ilm koos neljast algollusest ehk elemendist, nimelt: maast, veest, tulest ja õhust (Empedokles), ehk kuivast, niiskest, soojast ja külmast elemendist. Seega pidid siis ka inimese sees need neli algollust olema: soe (veri — sanguis), külm (ila — flegma), niiske (melaina holé — must sapp) ja kuiv (kollane sapp — holé). Seega jagunesid kõik inimesed nelja liiki, seda mõõda, missugust ollust kellegil rohkem oli, nimelt: sangvinilisteks ehk kirmelisteks, flegmatilisteks ehk aeglasteks, holerilisteks ehk kuumameelisteks ja melanhoolilisteks ehk raskemeelisteks. (Hippokrates, Galenus). See temperamentide jaotus on tänapäevani maksev. (Wördle Kant, Anthropologia).

Ka pärast greeklasi on individuaalse psühologia alal töötajaid olnud, nagu uuemal ajal Lavater, kes näovormide ja — joonte — füsiognomika — abil, ja Gall, kes jälle välise pääkuju järele inimese omadusi püüdis kindlaks teha. Galli õpetuse — frenologia — järele pidi nurgelise pääga inimele tark olema. Ka oli tema arvamise järele igal vaimlisel — jõul pääs oma kindel koht olemas. Nii asus mõtlemise võim otsa ees mõlemal pool pää nurgas, võrdlemise võim keskotsa ees mõtlemise jõu asupaikade vahel, muusika võim asus mõtlemise võimu ja kõrvade vahel mõlemal pää poolel etc (1×1 asus vist kõrgel üleval pää harja all).

Galli õpetusel ei olnud pikka iga, kuid uuemal ajal on ta, kui ka hoopis uuendatud kujul, jällegi elule tõusnud (Möbius). Pääle selle oleks veel nimetada prantslastest Charcot ja Binet, sakslastest Wundt (Völkerpsychologie) ja Stern. Viimane on individual psühologia uurimises oma metodi välja töötanud, millest siin pikemalt kõneleda võimalik ei ole. Venemaal töötas sellel alal A. Lasurski, kelle raamatud eelpool nimetatud ja mis palju huvitust pakuvad. Lasurski „Очерки науки“ on teoreetiline töö, kus metoodisid iseloomu kindlaksmääramise jaoks otsitakse ja põhjendatakse, „Школьные характеристики“ kannab rohkem praktilist laadi.

Pea veel juurde lisama, et kõikidel psüholoogidel sellepoolest täbar seisukoht on, et neil realsed mõõdud ja selle tagajärjel ka kindlad arvud puuduvad. Mis psühologia alal tehtakse, on rohkem-vähem arvamised, hüpotesid. Aga ka need on kasulikud: Kui leib otsa lõpeb, võib hüpotesidest elada.

X.

b) Arvustused.

Ф. Г. Мн к к е л ь с а р ь. Учебникъ геометрии для высшихъ начальныхъ училищъ. Составл. по новымъ программамъ, утв. Мин. Нар. пр. 17. августа 1916 г. Часть первая: Подготовительный концентръ. Цѣна 1,25 руб.

See raamat on kõrgema algkooli I. kl. õpilaste jaoks määratud ja ei käi sellepärast mitte eelpool nimetatud raamatute liiki. Ta tutvustab õpilasi induktivselt terve geometria materjali ja terminidega. Süstematilisi, deduktivseid tõendusid veel ei tarvitata, küll aga näitlikka juhatusi ja väljaarvamisi. Raamat on omast kohast väga näitlikult ja kindlas järjekorras kokkuseatud ja võivad teda nutikamad õpilased isegi ilma kooliõpetaja abita kasulikult tarvitada.

Need raamatu hääd küljed.

Kuid kõige selle hää kõrval leidub ka mõndagi, mis meeldida ei aha ja mis lugejat mitte ei rahusta. Selles mõttes tuleks kõigepäält nimetada alalist ühetaolist õpetooni, mis järjekindlalt tervest raamatust läbi käib. See ühetaoline kuiv õpetoon väsitab õpilased varsti ära ja teeb nad tuimaks. Sellepärast oleks väga tarvilik, kui sellepoolest rohkem vaheldust tuleks, et lapsed ka vahetevahel hingata saaksid. Variatio delectat — mak-sab ka siin.

Niisama peab tähendama, et raamat sisu poolest liiga ühekülgne ja kitsas on, sellest hoolimata, et temas kõik teoretiline geometria materjal leidub. Tuleks nimelt praktilisel teel ja kindlas sihis lapse ümbrust rohkem tarvitada ja säält ka esialgne materjal võtta. Ka geometria peab lapse seest välja kasvama. Paljaste paberijoonistustega teeme teooriat, mis lapsest eemal seisab ja mis üksinda mitte loovaks jõuks ei tõuse. Mikspärast ei ole raamatus näit. mitte tarvitatud lapse elu- ja klassituba, kus ometi pea terve geometria materjal ja mõisted konkreetsel kujul lapse eluga ühenduses on?

Edasi tuleb tähendada, et kõne all olev raamat oma täielikult välja-tõötatud õpekäiguga kooliõpetaja täbarasse seisukohta viib. Et raamatus olevat materjali klassis läbi töötada, ei jää tal teist teed üle, kui kõik raamatu punktid ja „käsud“ lastele ette dikteerida. See võtaks aga kooli-õpetajalt tema vabaduse ja teeks ta raamatu orjaks. Ka lastele ei oleks see õpeviis kõige kasulikum; sest klassid ei ole ju oma arenemise poolest alati tähipääliselt ühejõulised, nii et kooliõpetajal tihti, tahes ehk tahtmata, kursi tuleb muuta. Sellepärast oleks küll parem, kui kooliõpetaja oma enese väljavalikul, vabalt, klassi individualiteti silmas pidades, umbes sellesama materjali läbi töötaks. Sarnane iseseisev töö oleks huvitavam ja kahtlemata ka viljakam.

Lisana pean tunnistama, et õperaamatut kokku seada, mis uuema kooli mõttele vastaks, mitte kerge ülesanne ei ole. On ju praegusel ajal kõik väärtused ja mõisted muutusel.

—x.

Rahvahariduse kroonik.

— 14. mail oli Rakveres Hariduse-seltsi kooli ruumides Eest Kooliõpetajate Keskliidu asemikkude kogu koos. Koos oli 20 asemikku, kes ligikaudu 1000 kooliõpetajat esitasid. Võeti põhjuskiri pääjoontes vastu, valiti eestseisus ja harutati mitmeid päevaküsimusi. Eestseisuse asukohaks määrati esialgu Tartu. Eestseisuse liikmed on: esimees P. Pöld, abi — J. Annusson (Tallinnas), kirjatoimetaja W. Tammann, abi — V. Mikkelsaar, laekahoidja M. Reinik, abi — E. Martinson (Tallinnas), ilma ametita — M. Kampmann.

20.—23. juunil oli Tartus teine Eestirahvahariduse kongress koos. Päevakorral oli:

1) kool ja kirik (usuõpetuse küsimus); 2) ühiskool; 3) rahva kooliõpetöö (õpesihid, printsibid ja üksikud õpeained); 4) kooliõpetajate palgaolud.

— II. jaoskonna inspektoriks Tartus P. Svetschnikovi asemele on õpekonna valitsuse poolt kinnitatud Tartu kooliõp. seltsi poolt ettepanud kandidat V. Mikkelsaar; Viljandi jaosk. inspektor Hrebtovi kohuste täitmine on Viljandis Eesti tütarlaste keskkooli juhataja M. Variku kätte antud. Tartu III. jaoskonna inspektor Saharov on siseriiki teenistusesse läinud, Paide jaoskonna inspektor Rõbalka ametist ära astunud. Tallinnas on rahvakooli inspektoriks kinnitatud J. Olik ja E. Martinson. Ametist tagandatud on õpekonna valitsuse poolt Liivimaa rahvakoolide direktor P. Rutski ja Eesti kubermangu direktor Rogosinnikov.

— Eesti Tütarlaste keskkoolile Tartus on H. Lellep, A. Keiss, H. Koppel, K. Parts, M. Parts, A. Schulzenberg, O. Virkhaus, O. Rütli, E. Steinberg, P. Kase igaüks 1000 rubla annetanud, kokku 10.000 rubla.

— Tartu Eesti Kooliõpetajate Seltsi poolt toimepandavad kooliõpetajate edasiharimise kursused algas 25. mail oma tegevuse. Alalisi osavõtjaid oli kaugelt üle 100. Kursused kestis 20. juunini.

— Tallinnas on Tallinna Eesti Kooliõpetajate Seltsi algatusel Eesti rahva-ülikool, kus õhtuti ettelugemisi peetakse, elusse kutsutud. Ülesandmisi oli esimestel päevadel 270.

Eesti rahvaülikooli kõrva on ka Vene rahvaülikool tõusnud, mis Vene ringkondade edasiharimise omale sihiks seab.

— Tallinna Eesti ringkonnad kavatsevad Eesti keskkooli käima panna.

— Kasvatusteadlise kuukirja —

Kasvatuse ja Hariduse

tellimiste vastuvõtmine 1917. a. kohta kestab edasi.

Kuukiri ilmub üks kord kuus 1½—2 poogna suuruses.

Väljaandja: Eesti Noores. Kasvatuse Selts (volinik J. Tõnisson).

Toimetaja: Eesti Tütarlaste Keskkooli juhataja P. Põld.

Kuukirja eeskava on järgmine: Üleüldised juhtkirjad kasvatuse ja hariduse küsimustes; pädagogiline psühholoogia, katseline pädagogik, koolitervishoid, üleüldine didaktik ja üksikute õpeainete metodik; kasvatuse ja kooli ajalugu; seaduseandliste asutuste, kooliadministratsiooni asutuste, semstevode ja linnade tegevus rahvahariduse alal; kasvatuse korraldus: eelkooliea hariduslasteaiad, rahvakool, keskkool, kutsekoolid, rahvaülikoolid jne. emakeelsed koolid; kooliõpetajad, nende seisukord ja ettevalmistus; haridusetöö väljaspool kooli, raamatukogu liikumine, hariduseseltside tegevus; kasvatuse ja hariduse küsimused väljamaal; kriitika ja bibliograafia; kooli ja lastekirjanduse, kuukirjade ja õpeabinõude ülevaade; pädagogiline kroonik; kirjad toimetusele; küsimused lugejate ringkonnast ja toimetuse vastused; pildid; kuulutused. —

Kuukirja tellimisehind on: ilma postita **3** rbl. aastas, postiga **4** rbl.; rahvakooliõpetajatele **3** rbl. aastas. Üksiknummer 40 kop., niisamati ka proovinummer.

Tellimisi võetakse vastu Tartus „Postimehe“ raamatu-kaupluses (Rüütli uul. 9) ja kuukirja toimetuses Fortuna uul. 6.

